

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Plastik Sanatlar Anabilim Dalı / Takı Tasarımı Programı

**TARSUS YÖRESİNDE KADİM UYGARLIKLARDAN
GÜNÜMÜZE KADAR GELEN SEMBOLLERİN
TAKIYA YORUMLANMASI (UYARLANMASI)**

Sultan ÖZÇÜRÜMEZ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Leyla ULUSMAN

İstanbul, 2023

**TARSUS YÖRESİNDE KADİM UYGARLIKLARDAN GÜNÜMÜZE
KADAR GELEN SEMBOLLERİN TAKIYA YORUMLANMASI
(UYARLANMASI)**

Sultan ÖZÇÜRÜMEZ

Plastik Sanatlar Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2023

“Sultan ÖZÇÜRÜMEZ” tarafından hazırlanmış ve 08/11/2023 tarihinde sunulmuş “TARSUS YÖRESİNDE KADİM UYGARLIKLARDAN GÜNÜMÜZE KADAR GELEN SEMBOLLERİN TAKIYA UYARLANMASI” başlıklı tez Sanat ve Tasarım Anabilim Dalında Tez Türü Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Dr. Leyla ULUSMAN

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Leyla ULUSMAN

Takı Tasarımı Bölümü

Altınbaş Üniversitesi

Doç. Dr. Çimen BAYBURTLU

Kuyumculuk ve Mücevher

Tasarımı Bölümü

Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Üyesi Raife YAŞAR

Takı Tasarımı Bölümü

EYİLER

Altınbaş Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Tezin Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne teslim tarihi:

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Sultan ÖZÇÜRÜMEZ

İmzası

XXXXXX

TEŞEKKÜR

Öncelikle değerli, bilimsel ve sanatsal birikimini çalışmamın tüm aşamalarında, görüşlerini esirgemedi ve akademik bilgilerini paylaştan Dr. Öğr. Üyesi Leyla ULUSMAN'a ve Doç. Dr. Çimen BAYBURTU'ya ve tezin literatür araştırmasında desteklerini esirgemeyen Tarsus müzesi müdürü Doğukan Bekir ALPER ve müze çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

TARSUS YÖRESİNDE KADİM UYGARLIKLARDAN GÜNÜMÜZE KADAR GELEN SEMBOLLERİN TAKIYA YORUMLANMASI (UYARLANMASI)

ÖZÇÜRÜMEZ, Sultan

Yüksek Lisans, Plastik Sanatlar Anabilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Leyla ULUSMAN

Tarih: Kasım/2023

Sayfa: 106

Tarsus tarihi birçok kadim uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Hititlerden günümüze kadar geçen süreçte pek çok farklı topluluk Tarsus'ta yaşamıştır. Her yaşayan topluluk ise bu kıymetli topraklara değerli hazine sayılabilecek kültür parçaları bırakmıştır. Bu kültür parçaları semboller ve ritüeller aracılığı ile çağlar boyu nesilden nesile aktarılmıştır. İnsanlar; bu aktarım sürecinde kendilerine anlatılan ya da eskiden gelen tabletlerde gördüğü resimler, heykeller ve tasvirleri kendi sanatlarına yansıtmışlardır. Bir marangoz yaptığı bir kapıya bir kuyumcu ise tasarladığı bir takıya bu geçmişin izlerini işlemişlerdir ya da bir mimar yaptığı bir bina da bu kültür aktarımına dikkat etmektedir.

Bu çalışmada, miras olan bilgileri geleceğe aktarmak için takıların kullanılması amaçlanmaktadır. Bu aktarımın bilimsel bir tabana oturtmak için ve takıları tasarlarken ve üretimlerini yaparken etkilendiği bu bilgilere geniş kapsamlı olarak tezin giriş kısmında yer verilmiştir. Tezin giriş kısmında Tarsus'un; tarihi, tarihi sembolleri, ritüelleri, geleneksel örf ve adetlere ilişkin tarihin taşıdığı ritüeller incelenmiştir. Bu bilgileri aktarma aracı olarak belirlenen takı ile ilgili bilgilerde geniş kapsamlı olarak incelenmiştir.

Tarsus ile ilgili bilgiler ve takı ile ilgili bilgiler harmanlanarak, yeni takılar tasarlanmıştır. Bu takılarda; ahşap (akça ağaç), kurşun, kösele deri, ipek ip, doğal taşlar, miyuki boncukları, tunç, gümüş, bakır, kemik, doğal taşlar, ipek kordon, pamuk ipler, kâğıt ip, güpür, püskül, bakır para vb. malzemeler ile ahşap oymacılığı teknikleri, iğne oyası tekniği, peyote tekniği,

bez ayağı, kilim dokuma tekniği kullanılmıştır. Tasarlanan bu takıların bazıları sadece tasarım olarak çizimde kalmış bazıları ise üretilmiştir. Bütün tasarımların takı kimlikleri (künyeleri) oluşturulmuş ve takımın tasarımı ile detaylı bilgi verilmesi sağlanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda hazırlanan tez ile kadim bilgilerin gelecek nesle aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadim Uygarlıklar, Ritüel, Sembol, Takı, Tarsus.

ABSTRACT

THE INTERPRETATION (ADAPTATION) OF SYMBOLS FROM ANCIENT CIVILIZATIONS IN TARSUS REGION TO THE PRESENT

ÖZÇÜRÜMEZ, Sultan

M.A., Plastic Arts, Altınbaş University

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Leyla ULUSMAN

Co-Supervisor:

Date: November/2023

Pages: 106

Tarsus history has hosted many ancient civilizations. In the period from the Hittites to the present, many different groups have lived in Tarsus. Every living community has left cultural pieces that can be considered valuable treasures on these precious lands. These cultural pieces have been transferred from generation to generation through the ages through symbols and rituals. People; In this process, they reflected the pictures, sculptures and descriptions that were told to them or that they saw on the old tablets into their own art. A carpenter has embroidered the burden of this past on a door he has made, a jeweler has embroidered the burden of this past on a jewelry he designed, or a building made by an architect also pays attention to this cultural work.

In this study, it is aimed to use jewelry to transfer inherited information to the future. In order to put this transfer on a scientific basis, and while designing and producing jewelry, this information is comprehensively included in the introduction part of the thesis. In the introduction part of the thesis, Tarsus; history, historical symbols, rituals, rituals related to traditional customs and traditions were examined. The information about jewelry, which is determined as a means of conveying this information, has been extensively studied.

New jewelry was designed by blending information about Tarsus and information about jewelry. In these jewelry; wood (maple), lead, leather, silk thread, natural stones, miyuki beads, bronze, silver, copper, bone, natural stones, silk cord, cotton threads, paper thread,

guipure, tassel, copper money, etc. Materials and wood carving techniques, needle lace technique, peyote technique, rag weaving technique were used. Some of these designed jewelries were only drawn as designs and some were produced. Jewelry identities of all designs were created and detailed information was provided about the design of the jewelry. With this thesis prepared in line with this information, it is aimed to transfer ancient knowledge to the next generation.

Keywords: Ancient Civilizations, Ritual, Symbol, Jewelry, Tarsus.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. TARSUS YÖRESİ	3
2.1 COĞRAFI KONUM.....	3
2.2 TARSUS'UN TARİHÇESİ	5
3. TARSUSTA YAŞAYAN KADİM UYGARLIKLAR.....	13
4. TARSUS YÖRESİNDEKİ KADİM RİTÜELLER (NAZAR KOLYESİ)	17
5. TARSUS YÖRESİ GELENEK VE GÖRENEKLER	21
5.1 SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL VARLIKLAR.....	22
5.1.1 Geleneksel Dokuma	23
5.1.2 Çarpana Dokuma.....	25
6. TARSUS YÖRESİNDE KADİM UYGARLIKLARDAN GÜNÜMÜZE	
KADAR GELEN SEMBOLLER	27
6.1 SEMBOLLERİN KULLANIM ALANLARI.....	27
6.1.1 Resim (Leon de Laborde'un Gravür Resimleri)	28
6.1.2 Heykel	31
6.1.3 Mozaik	33
6.1.4 Takı	36
6.2 GÜNÜMÜZE KADAR GELEN SEMBOLLER	40

7. TAKI TASARIMI VE TARSUS YÖRESİ KADİM UYGARLIKLARDA KULLANILAN TAKILAR	51
7.1 TAKI VE TAKI TASARIMI.....	51
7.2 TARSUS YÖRESİ KADİM UYGARLIKLARDA KULLANILAN TAKILAR	52
7.2.1 Helenistik Dönemi	52
7.2.2 Roma Dönemi	54
7.2.3 Bizans Dönemi	55
7.3 TARSUS'TA KULLANILAN TAKI ÇEŞİTLERİ VE KULLANIM ALANLARI	58
7.3.1 Takı Çeşitleri	58
7.3.2 Tarsus'ta Takı Sanatında Kullanılan Malzemeler ve Teknikler	63
8. YÖNTEM VE BULGULAR.....	66
8.1 TAKI TASARIMINDA SEMBOLLER KULLANILARAK YAPILAN UYGULAMA ÇALIŞMALARI.....	68
8.1.1 Bullet	68
8.1.2 Kleopatra'nın Düğümü.....	70
8.1.3 Kırkkâşık	72
8.1.4 Meyir	73
8.1.5 Tarsus Burması.....	75
8.1.6 Bukağı	76
8.1.7 İsis	78
8.1.8 Şecereddur	80
8.1.9 Miftah	81
8.1.10 Şahmeran'ın Düğünü (Zazen)	83
8.1.11 Kavuşma.....	85
8.1.12 Tarsus Beyazı	87

8.1.13 Danyal Yüzüğü.....	89
8.1.14 Cydnos.....	91
9. SONUÇ	93
REFERANSLAR	95

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Tarsus'un Coğrafi Konumu.....	3
Şekil 2.2: Tarsus Tarihi Kent Merkezinde Bilinen Roma Dönemi Kalıntıları.	4
Şekil 2.3: Pegasus ve Perseus	6
Şekil 2.4: Roma İmparatoru Augustus	7
Şekil 2.5: Tarsus Antik Yol	8
Şekil 2.6: Tarsus'a Ait 1896 Yılına Ait Resim.....	9
Şekil 2.7: Tarsus Amerikan Koleji.	10
Şekil 2.8: Tarsus Tarihi Evleri.....	11
Şekil 3.1: Namrun Kalesi.....	13
Şekil 3.2: Tarsus Saat Kulesi	16
Şekil 4.1: Kurşun Dökme Ritüeli.	17
Şekil 4.2: Kolye, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi.	18
Şekil 4.3: Muskalık, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.	19
Şekil 4.4: Riton Kase, Hitit Dönemi, Tarsus Müzesi.	20
Şekil 5.1: 1950 Yılında Tarsusta Bir Gelin ve Damat.	21
Şekil 5.2: Temsili Yörük Düğünü.....	22
Şekil 5.3: Yörük Kültürü, Dokuma, Tarsus Müzesi.	24
Şekil 5.4: Çarpana Dokuma.	25
Şekil 5.5: Çarpana Dokuma Desen Raporu, Düz Dizgi Tekniği.	26
Şekil 6.1: Shen Sembolü.....	27
Şekil 6.2: Tarsus'a Ait Bir Gravür 1838 <i>Leon De LABORDE</i>	29
Şekil 6.3: Muz Ağacı ve Tarsus Kilikya 1838.....	30

Şekil 6.4: Evler ve Bahçeler	31
Şekil 6.5: Kadın Heykelciği, Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi.	33
Şekil 6.6: Ganymedes'in Kaçırılma Mozaïği.	34
Şekil 6.7: Orpheus Mozaïği.	35
Şekil 6.8: Tarsus Donuktaş Roma Tapınağı.	35
Şekil 6.9: Donuktaş Tapınağında Bulunan Mozaik Örneği, Tarsus Müzesi.	36
Şekil 6.10: Erken Dönem İslam Devrine Ait Takı Örnekleri, Tarsus Müzesi.....	38
Şekil 6.11: Fes Başlık, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.....	38
Şekil 6.12: Kemer Tokası, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.	39
Şekil 6.13: Şahmeran.....	41
Şekil 6.14: Danyal Peygamberin Yüzüğünün Tasviri ve Danyal Levhası-Tarsus Müzesi.	42
Şekil 6.15: Kleopatraya Ait Bir Papirüs Örneği.	43
Şekil 6.16: Kleopatra ve Marcus Antonius Buluşması.....	44
Şekil 6.17: Kleopatra Kapısı.....	45
Şekil 6.18: Yedi Uyurlar.....	46
Şekil 6.19: Saint Paul ve Evi.	47
Şekil 6.20: Kırkkaşık Bedesteni, Tarsus Makam Mevkii.....	48
Şekil 6.21: Tarsus Beyazı Üzüm Anıtı, Tarsus İlçesi İsmetpaşa Mahallesi.	50
Şekil 7.1: Kadın Başlığı-Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi.	52
Şekil 7.2: Saç İğnesi-Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi.	53
Şekil 7.3: Bileklik, Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi.....	53
Şekil 7.4: Bronz Bilezik, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi.....	54
Şekil 7.5: Sikke Örneği, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi.	55
Şekil 7.6: Bronz Tarak, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi.....	56
Şekil 7.7: Saç İğnesi, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi.	57

Şekil 7.8: Haç Kolye Ucu, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi.....	58
Şekil 7.9: Saç Bağı, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.....	59
Şekil 7.10: Küpe, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.	59
Şekil 7.11: Kemer Tokası, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.	60
Şekil 7.12: Yanakça, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi.	60
Şekil 7.13: Kolye, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi.	61
Şekil 7.14: Yüzük, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi.	61
Şekil 7.15: Bileklik, Roma Dönemi Tarsus Müzesi.	62
Şekil 7.16: İğne, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi.	63
Şekil 7.17: Tarsus Burma Bilezik.....	64

KISALTMALAR

Cm	: Santimetre
HEM	: Halk Eğitim Merkezi
M.Ö.	: Milattan Önce
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TAC	: Tarsus Amerikan Koleji
URL	: Uniform Resource Locator (İnternet Erişim Adresi)

1. GİRİŞ

Takının günümüzdeki moda ekolleri içinde genellikle önemli bir yeri vardır. Bedenle kıyafetlere takılan “gerdanlık, bilezik, küpe, yüzük vb.” bütün süs eşyaları için tercih edilen takıların kullanımı çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Eskiden beri medeniyetlerin kültür, inanç, ananelerinin bir aksi olarak görebildiğimiz takılar, insanlara geçmiş ile alakalı yaşanmışları bilgiler halinde önümüze sunmaktadır. İnsanlar dünyada yaratıldığından beri çevresini gözlemleyerek gündelik kullanım gereksinimlerini karşılamak için, tabiatta öğrendiklerini kendi gereksinimleri çerçevesinde kullanacakları nesneler haline getirmişlerdir. Arkeolojik kazı araştırmaları neticesinde ulaşılan sonuçlar çerçevesinde takılar da evvela kumaş parçalarını bir araya getirmek üzere kullanılmış olan pratik nesneler şeklinde tasarlanmıştır, malzeme olaraksa tabiatta bulunan hayvanların kemikleri, deniz kabukları, diş vb. malzemeler tercih edilmiştir. Zaman içinde tabiatla yaşama gayreti içinde, yaşamlarını sürdürdükleri yerlerde tabiat olaylarını hayatın akışında yorumlamaya çalışır iken oluşan inançlarıyla beraber imal ettikleri takılara da manalar yükledikleri anlaşılmıştır. Takılar yalnızca kıyafetlerini birleştirebilecekleri iğneyle kolyelerden, kendilerini kötü ruhlara karşı koruyacak tılsım, nazar ve uğura dönüşmüştür.

Tarihi dönem içerisinde arkeoloji kazıları neticesinde ulaşılan bilgiler ışığında takıların ilk kullanım amacı günlük gereksinimleri karşılamak olduğu bilinirken, daha sonralarda takıları taktıkları zaman fiziki ve ruhani bakımdan kuvvet elde ettiklerine inandıkları tahmin edilmektedir. Arkeolojik kazılar neticesinde bulunan takı örnekleri incelendiğinde takılar yalnızca fiziki ve ruhani kuvvet vermenin ötesinde ait ve birlik olduklarını gösterecekleri topluluk sembelleri şeklinde kullanıldığı görülmüştür. Tarihsel süreçte kullanım gereği genişlemiş olup dini inanç ve ritüeller eklenerek manevi duygular ile ortaya çıkan takı işçiliği, kıymetli taşlarla madenlerin kullanılmasıyla maddi boyutta önemli bir ticari kullanım eşyaları durumuna gelmiştir, zaman içerisinde süslenmekle güzel görünmek ve kötü enerjilerden korunmak için bir araç olarak görülmüştür ve kullanılmıştır (Genç, 2019: 167-169).

Günümüzdeyse takılar, tarihi süreç içerisinde bazen uğur olsun, tılsımlasın ve nazar değmesin diyerek, bazen de güzelleşmek üzere taktıkları, hayat biçimlerini şahsiyetlerinin bir simgesi olarak görmüş oldukları gibi geniş bir çerçevede kullanılmaktadır. Bireylerin

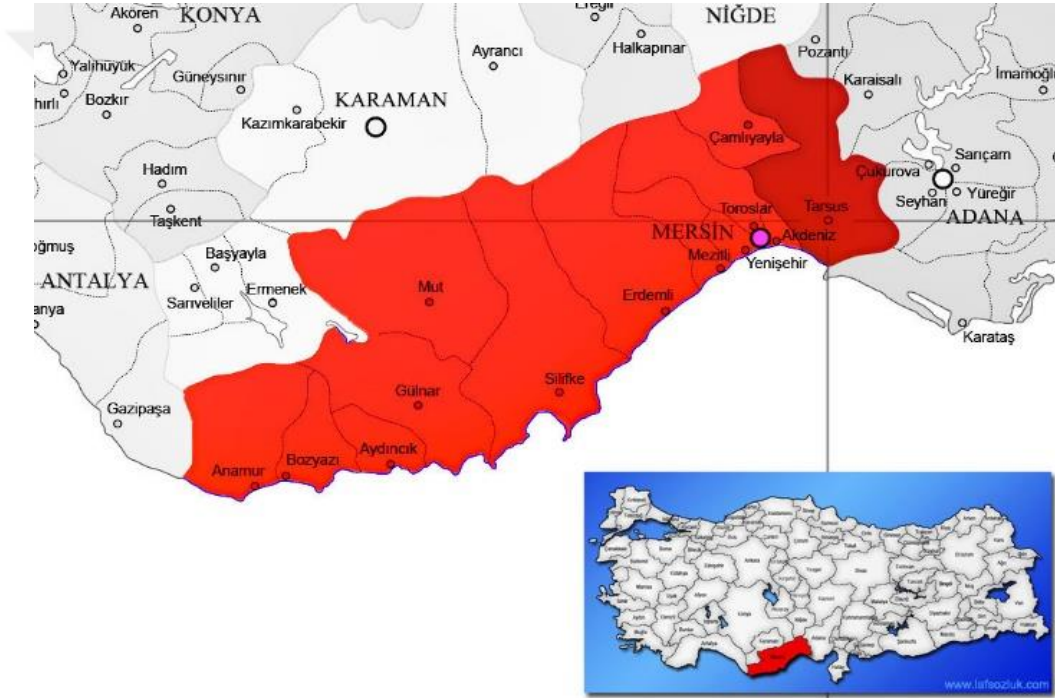
hislerinin, düşünceleriyle inançlarının tasarıma dönüşmesi şeklinde görülebilecek olan takılar, “taştan-bronza, gümüş ve altın vb.” pek çok kıymetli malzemelerden yapılmıştır ve çağımızda cam ve plastik malzemelere kadar birçok değişik takı örneklerini de rastlamak olanaklıdır. Çağımızda vazgeçilmez bir parçamız olan takılar, kendilerine yüklendikleri anlamla beraber sanat çevresinin ilgi odağı olmuştur. Resimdeki, heykeldeki ve mimarideki gibi değişik disiplinlerle çalışan sanatkarlar kendi tasarladıklarını aktarabilecekleri gereçler şeklinde görmeye başlamışlardır. Takı artık üretim alanı olarak görülmeyle, klasiğin ötesinde yeni ve değişik imalat yöntemlerinin ortaya çıkmasına, kıymetli malzemelerin yanında atık malzemelerin geri dönüşüm ile birlikte kullanılması ile yeni ve alternatif bir moda anlayışının ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bugünkü takı tasarımı anlayışı, gelenekselin dışında postmodern takı çeşitliliğiyle zenginliği yok sayılamayacak düzeyde önemli olmuştur.

Bu araştırmada tarihin bir çok büyük medeniyetine ev sahipliği yapmış Tarsus İlçesine ait kadim uygarlıklar; kadim uygarlıklardan yöreye miras ritüeller ve semboller incelenmiştir. Bu ritüel ve semboller sonucu ortaya çıkan takı tasarımlarına da çalışma da yer verilmiştir.

2. TARSUS YÖRESİ

2.1 COĞRAFİ KONUM

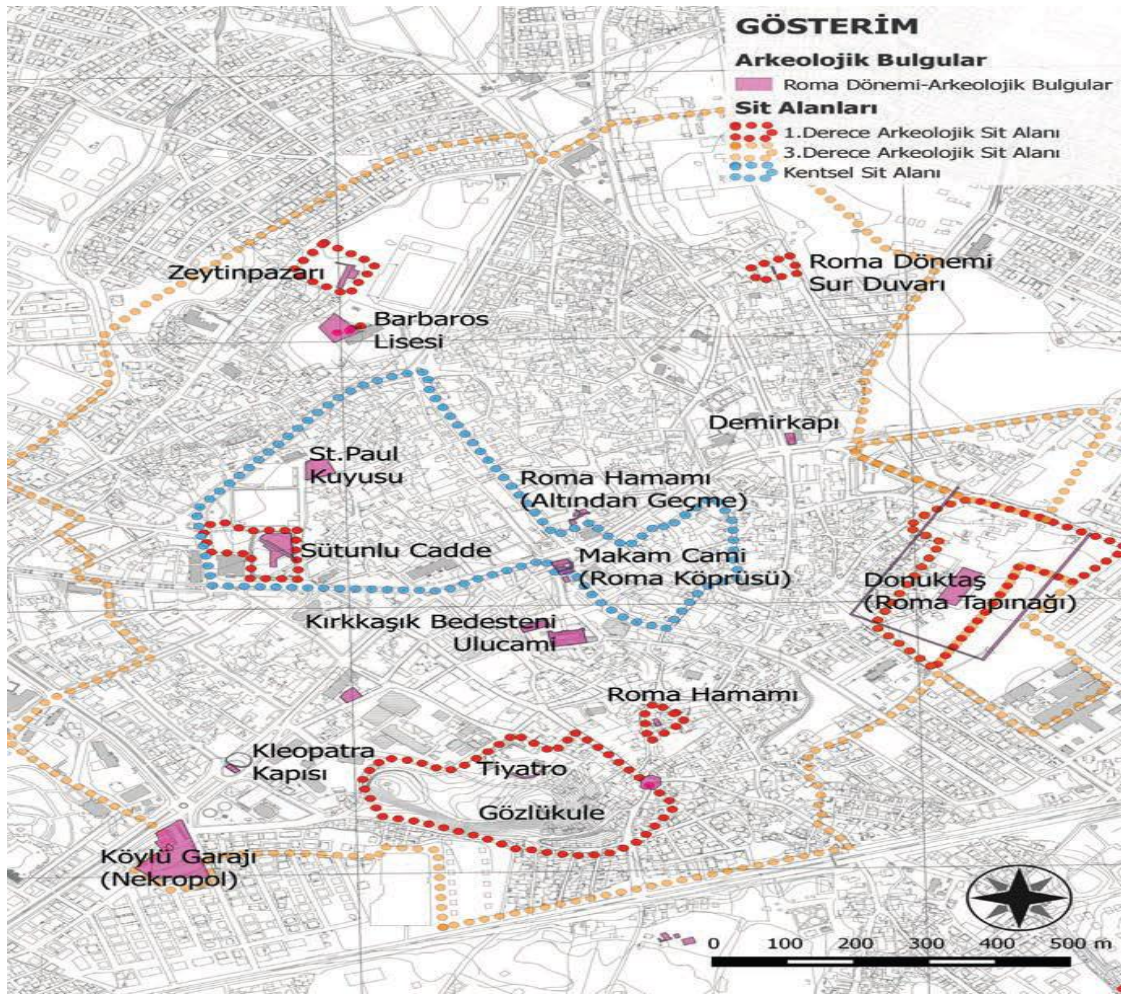
Tarsus, Mersin kentinin en doğusunda yer alan ilçedir. Tarsus ilçesi doğuda Adana ili, batıda Mersin ili, kuzeyde Pozantı ve Niğde, güneyde ise Akdeniz’le çevrilmiştir (Şekil 2.1). Çukurova’nın önemli yerleşimlerinden Tarsus, Çukurova’nın batısındadır ve coğrafi bakımdan 34,53 enlem ile 36,56 boylam arasındadır. Berdan Irmağının oluşturduğu alüvyal ovanın ortasında kurulan bir yerleşimdir. Şehirde eski dönemlerden itibaren kurulmuş olan pek çok medeniyet bulunmaktadır (URL-1).

Şekil 2.1: Tarsus’un Coğrafi Konumu. [<https://www.lafsozluk.com/2009/04/tarsus-nerededir-nereye-baglidir-tarsus.html>].

Kent önemli ticaret yollarının kesiştiği noktada kurulmuş ve varlığını sürdürmektedir. Anadolu üzerinden güneye doğru ilerleyerek Akdeniz’e ulaşmak için Toros Dağları’nı aşmanız gerekir ve ovalarda karşılaşılan ilk büyük yerleşim, bu kancadır. Ayrıca Tarsus, Beldan (Cydnos) nehri ile Akdeniz’e bağlanmakta olup, Akdeniz ile İç Anadolu ve Çukurova arasındaki insan ve yük trafiğinin kavşağında yer almaktadır. Kentin bulunduğu alan oldukça geniş olup, ovalık alan da tarımsal üretimde önemli bir konumdadır. Kentteki en erken yerleşim Gözlükule Höyüğü’dür. Höyük Neolitik Çağ’dan günümüze kadar en az dokuz bin

yıldır sürekli olarak iskan görmektedir. Şehrin adı eskiden Tarşa olarak biliniyordu ve tarihi milattan önceye kadar uzanıyordu. M.Ö. ikinci binyıl ve öncesindeki yerleşim katmanları oluşumu ve günümüz Tarsus'u bu dağın en alt seviyesinde yer almaktadır. Bu binlerce yıl önceki yerleşimlerin devamıdır. Tarsus, Pers satraplığının merkeziydi ve M.Ö. üçüncü yüzyılda kurulmuştur. *Cydnos* Nehri kıyısında Anthiokeia adıyla yeniden inşa edilmiştir. Seleucus I. Nicator'un bölgede olduğu bilinmektedir. Bu onun kurduğu kolonilerden biriydi. (Belge ve Aydınöğlu, 2017: 462-463).

Şekil 2.2: Tarsus Tarihi Kent Merkezinde Bilinen Roma Dönemi Kalıntıları [Belge ve Aydınöğlu, 2017: 464].

Goldman'a göre şehrin ilk yerleşim yeri olan Gözlükule'de bulunmaktadır (1935-1936). Bu bölgenin Roma döneminden kalma olduğunu keşfedilmiştir. Bu dönemde yerleşimin açık olduğu anlaşılmaktadır. Goldman Sachs Kazısında B Açması olarak tanımlanan alan Sur üzerinde Roma Dönemine ait sur kalıntıları bulunmaktadır. Sur kalıntısı olduğundan tarihi

daha geç döneme kadar uzanmaktadır. Kleopatra Kapısı olarak bilinen şehir kapısı kentin yerleşim alanının batı sınırını göstermektedir. Kentin doğu sınırı demir bir kapıdır. Daha sonra yıkılan kapının yaklaşık konumu belirlenmiştir. Kentin güney sınırını Gözlükule Höyüğü belirlemektedir (Belge ve Aydınoğlu, 2017: 467) (Şekil 2.2).

Tarsus şehrinin Roma Dönemindeki yaklaşık etki alanı ve kent merkezleri, anıtsal ve/veya kamu bina kompleksleri, ve yerleşim alanları gibi temel arazi kullanımları ile birlikte genel yerleşim şemasının değerlendirilmesi de mümkündür. Bu bağlamda Gözlükule Höyüğü ve çevresi dönem boyunca kullanıldığı anlaşılmaktadır. Goldman Sachs'ın hazırladığı haritada höyüğün hemen kuzeyinde Roma Dönemi tiyatrosunun kalıntıları bulunmaktadır. Gözlükule Höyüğü kuzeyi Tarsus'ta kalan Amerikan Akademisi Roma'ya bağlıydı. Bu dönemden kalma bir arenanın olduğu düşünülmektedir. Gözlükule Höyüğün doğusu, Roma Dönemi Hamam kalıntıları keşfedilmiştir. Çevresi I. Sınıf arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. Bu alanın kuzey kesiminde Ulucami civarında inşa edilmiştir. Sondaj çalışmaları sırasında çok sayıda anıtsal mimari eser de ortaya çıkarılmıştır. Bu durumda Cydnos nehri antik yatağın batısında, Gözlükule Höyüğünün kuzeyinde, Kleopatra Kapısı'nın doğusu ve şimdiki şehir merkezi Roma Döneminde güney bölge şehre aitti. Bölge önemli kamu binalarına ev sahipliği yapmaktadır. Yaygın olarak "Geçmeyin" ritüeli Roma Hamamı kalıntıları için bilinir. Çevrenin şehir merkezine uzaklığı da dikkate alınır ve önemli bir anıtsal kamusal alan olarak kabul edilir.

2.2 TARSUS'UN TARİHÇESİ

Tarsus'un adı evvela Hititlerin metinlerinde "Tarşa" şeklinde geçer. Asurluların kaynaklarında ise Que Krallığı'nın başşehridir. Yedinci ve sekizinci yüzyıllarda Asurlular Tarsus'u "Tarzi (Tarzu)" şeklinde adlandırmışlardır. Pers İmparatorluğu döneminde Tarsus'ta basılmış olan sikkelerin üstünde "Tarsus" ismine rastlanmaz. Tarsus'u "Mirat'ül-iber" isimli Arapça kaynağına göre, Hz. Nuh'un torunu Tarasis kurmuştur. Tarsus'un adı evvela Grekçe "Tarsos", ardından Latin dilinde "Tarsus" şeklinde kullanılmıştır.

Kuruluş tarihi yaklaşık 8.000 yıl öncesine uzanan, Neolitik Çağa dayanan Tarsus'un Toros Dağları ile İç Anadolu arasında var olan Kilikya kapısı sayesinde Çukurova'nın içinde konumlanmasından dolayı güney kesiminden gelmiş olan göçle ticari yollar üstünde olması, yerleşim yeri şeklinde tercih edilmesinde en mühim faktördür. "Tarsus" adıyla kuruluşuna ilişkin, mitolojilerle kadim kaynakların anlatımlarında farklı bilgiler mevcuttur. Bu bilgilerin

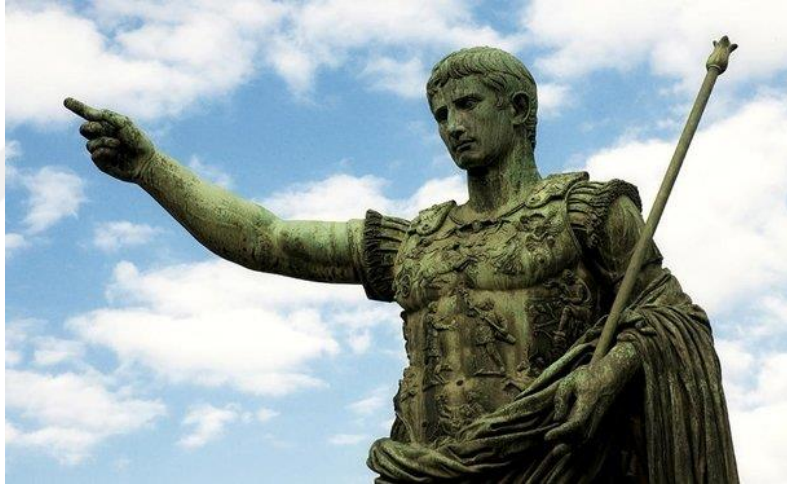
çoğu Roma İmparatorluğu döneminde, bilhassa Augustos devrinde ortaya çıktığı bilinmektedir. Mitoloji çerçevesinde, Antik dönemde Tarsus Çayı'na, Kilikya toplumu “*Cydnos*” demektedir. *Cydnos* ismi mitolojide nehir tanrısına verilmiş olan bir addır. Azra Erhat, *Cydnos* için şunları belirtmektedir: Kilikya'da günümüzde Tarsus Çayı olarak bilinen ırmağın tanrısı Ana tarafından Iapetos'un torunu sayılmaktadır. *Cydnos*'un Parthenios isimli bir oğlunun olduğu ve *Cydnos* Irmağı'nın denize döküldüğü noktada bir şehir kurarak ona Parthenia adını vermiştir. Burası da günümüzdeki Tarsus'tur (URL-2).

Şekil 2.3: Pegasus ve Perseus [<https://www.altinrota.org/yazilar/mitolojiden-gunumuze-tarsus-adi-nereden-gelmektedir-origins-of-the-name-tarsus-from-mythology-to-the-present-day/156>].

Şehre Latin dilinde “ayak tabanı” anlamındaki “Tarsos” ismi, mitolojide Pegasus (kanatlı at), Kilikya ovasında dolaşp Tarsus mevkiinde ayağı yaralandığı için verilmiştir. Bu efsaneyi doğrulayan bir durumda, Tarza'nın gerçekten Tarsus'u kastettiği düşünülmüştür, çünkü İlyada'da Bellerophontes'in Aleian ovalarında dolaştığı söylenmekte ve ovalar daha sonra Kilikya veya Tarza olarak gösterilmektedir. Luvi dilinde ova veya düzlüklere Tebai (Kilikya) denildiğinde bu bağlantı büyük ölçüde güçlenir. Başka bir efsane çerçevesinde de şehrin kurucusu, eski Kilikya tanrısı Sandon ile özdeşleştirdikleri Herakles'tir. Herakles'in Tabloları, M.Ö IV. asra ait Tarsus sikkelerinin üstünde yer almaktadır. Tarsus, Osmanlıların eline geçene kadar Hititler, Asurlular, Persler, Romalılar ve Bizanslılar tarafından yönetilmiştir. Şehirde 800 Müslüman Arap bulunmuştur ve hatta Abbasi halifesi Memun'un mezarı bile Tarsus'ta bulunmaktadır (Şekil 2.3) (Paydaş, 2012).

Tarsus kentinin Yunan mitolojisiinde Tarsus'un Perseus tarafından kurulduğuna dair bir efsane bulunmaktadır. Tam anlamıyla bir dođu űlkesi olan Tarsus, Helenistik dönemde, özellikle de Roma döneminde tamamen Dođu kültürünün hakimiyetinde kalmış ve Helenleřtirilmiřtir. Yunanca Tarsos kelimesinden ilham alan Yunan yazarlar, şehrin kuruluşunu kendi mitolojilerinin unsurlarına dahil etmeye çalışmışlardır. Strabon'da Tarsus'un Argoslular tarafından kurulduğunu belirterek bu çalışmaya katılmıştır. Bir başka Yunan mitinde ise kurucu Tarsus'un bař tanrısının Kilikya tanrısı Herakles-Thonton olduğu kaydedilmiştir. Aslında milattan önce IV. Thornton, 19. yüzyıldan itibaren Tarsus sikkelerinde şehir tanrısı “Baal Tarz” olarak temsil edilmektedir. Yazılı kaynaklarda (Hellonikos, Kallisthenes, Aristobul ve Bizanslı Stefanos gibi) en yaygın rivayet, Tarsus'un, mezarı Tarsus Seuss'ta bulunan Asur hükümdarı Sardanapal tarafından kurulduğudur. Ancak yapılan araştırma sonuçlarına göre bu söylenti artık doğru değildir. Tarsus'un çok daha eski bir tarihe sahip olduğu ve çok eski çağlarda var olan bir şehir olduğu ortaya çıkarmışlardır.

şekil 2.4: Roma İmparatoru Augustus [<https://mozartcultures.com/roma-devletinde-bir-donum-noktasi-cumhuriyetten-imparatorluga-imparator-augustus/>].

Roma İmparatoru Augustus şehrin imparatorluğunu yapmıştır ve Tarsus  niversite tarafından yönetilen devlet olmuştur. Helenistik ve Roma döneminde Sir Willim Ramsay olarak bilinen  niversite Roma döneminde Tarsus, Stoa felsefe okulunun cazibe merkezi olarak modern filozof ve devlet adamlarıyla yönetilmiştir. şehir, İmparator Augtus döneminde bir  niversite tarafından yönetilen tek örnektir (şekil 2.4).

Şekil 2.5: Tarsus Antik Yol [<https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-10869/tarsus/>].

Roma döneminden kalan antik yol şehrin tam orta kesiminde yer almaktadır. 1993 yılında bir inşaat sahasında yapılan temel çukuru kazısı sırasında bulunmuş ve koruma altına alınmıştır. Yolun milattan sonra 1. veya 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Ortaya çıkarılan yol bölümü yaklaşık 100 metre uzunluğunda ve yaklaşık 6,5 metre genişliğindedir. Yolda kullanılan malzeme bazalt parke taşlarıdır. Bu yolun ilginç tarafı, yolun altında kanalizasyon sisteminin bulunmasıdır. Yolun her iki tarafında da kaideler vardır (Şekil 2.5).

Şekil 2.6: Tarsus'a Ait 1896 Yılına Ait Resim.

[<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90567---0143.jpg>].

Osmanlının korumasında 1832 senesine dek hiçbir işgal girişimine maruz kalmayan Tarsus Sancak'ı, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın, 1832 yılında Çukurova bölgesini işgal etmesiyle sekiz sene Mısır hâkimiyetinde kalmıştır. Bu aşamada Tarsus ovasında yeni planlı bir tarım üretimi faaliyetine geçilmiş, Mısır'dan Nil ovasından getirilmiş olan pamuk tohumları burada daha büyük sahalarda ekilmeye ve üretilmiştir. Öncelikle Bataklıklar bir bir kurutulmuştur, buralara yeni su kanalları açılmıştır, Mısır'dan tecrübeli tarımsal işçiler getirilerek verimli ürünler üretilmiştir. Tarsus 1839'da yapılan Kütahya anlaşması ile Osmanlı Devleti'ne geri iade edilmiştir (Şekil 2.6) (Kocaoğlu, 1995).

Şekil 2.7: Tarsus Amerikan Koleji. [<https://www.pervinkaplan.com/blog/tarsus-amerikan-koleji/522>].

19. asrın ortasından itibaren dünya ticaretinde Mersin limanı vasıtasıyla bağlantı kurulmuş, şehir bu devirde kültürde, ticarete ve bilhassa tarım ve tarıma dayalı ekonomide, önemli gelişmeler yaşamıştır. İlçede çağımızda ayakta kalan tarihsel yerleşimlerde karşılaştığımız bazıları saray yavrusu, 2-3 kattan oluşan zengin konutlar, bu dönemin yaşam biçimini aksettiren sivil mimarlık numuneleridir. İlçede büyük bir grubu teşkil eden Gayrimüslimler birçok kilise inşa etmiştir ve günümüzde de önemini devam ettiren bir eğitim kurumu olan Tarsus Amerikan Koleji (TAC) 1881 senesinde Amerikalılar tarafından kurulmuştur (Şekil 2.7) (Uğuz 2011).

Tarsus, Kurtuluş Savaşı sırasında işgalden etkilenen bölgelerden biriydi. Mondros Antlaşması imzalandıktan hemen sonra bölge İngilizler ve özellikle Fransız birlikleri tarafından işgal edilmiştir. Daha sonra düşmanı buradan kovmak amacıyla Çukurova ve çevresi Kuvayi Milliye'nin en güçlü direniş cephelerinden biri olarak örgütlenmiştir. O dönemde Tarsus, Mersin Sancağı'na bağlıydı. Mersin, Adana'nın limanı ve ticaret merkezidir. Adana'dan Mersin'e giden demiryolu üzerinde yer alan Tarsus, Anadolu'nun sebze ve meyve ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamıştır. Tarsus Ticaret Odası'nın çok sayıda üyesi bulunmaktadır ve tarihi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu, 19. yüzyılda inşa edilen ilk odalardan biriydi. İngilizler şehrin tekstil ve gıda endüstrilerine büyük yatırımlar

yapmıştır. Tarsus ve çevresi 19 Aralık 1918'de Fransız askerleri tarafından işgal edilerek Fransız askerlerinin üssü haline getirilmiştir (Torun, 2014: 45-46).

Bölgedeki Türk askeri gücünü bastırmak için jandarmayı hibrit bir yapıya dönüştürmüşler ve oradaki Ermenilere sorumluluklar vermişlerdir. İşgal komutanlığı aynı zamanda milisleri ve gelenekleri de kurmuştur. Ayrıca işgal komutanlığı yerel nüfustaki etnik azınlıkların sayısını artırmaya çalışmıştır. Özellikle Beyrut'tan getirilip buraya yerleşen gönüllü Ermeniler, köy ve kasabaları yağmalıyorlardı. Ankara Antlaşması'nın tüm taraflarca onaylanmasının ardından Fransızlar işgal altındaki bölgeyi boşaltmaya başlamışlardır. Tarsus'u Fransızlardan almak için Pozantı ve Adana bölge komutanları Yenice'de buluşarak 27 Aralık 1921'de trenle Tarsus'a girdiler. Bu nedenle bu gün halen Tarsus'un Kurtuluş Günü olarak kutlanmaktadır.

Şekil 2.8: Tarsus Tarihi Evleri.

[<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/gezilecekyer/tarihi-tarsus-evleri>].

Tarsus'ta evlerin neredeyse tamamı eski surlar içerisinde yer almakta olup, günümüzde 19. ve 20. yüzyıllarda Tarsus'un sosyal ve kültürel yaşamını yansıtan, kendi adını taşıyan tarihi evlerin çoğu Kızılmurat, Cami-i Nur'da yoğunlaşmıştır. Günümüze kadar ulaşan tarihi evler, son yıllarda ihtiyaca göre büyük ölçüde değiştirilerek, evlerin içlerine mutfak, tuvalet ve banyolar eklenmiştir. Taştan yapılmış olmaları nedeniyle görünüşleri büyük ölçüde korunmuş olsa da, tomruklanmanın zorluğu nedeniyle toprakla kaplı çatıları kiremit veya

Çinko ile kaplanmıştır. Yoğun yerleşim yeri olan Tarsus coğrafyasında iklim, coğrafya ve sosyo-ekonomik yapının zenginliği nedeniyle konut gelişiminin izlenmesi neredeyse imkansızdır. Öte yandan son yüzyılın okkültürlölüğünün şekillendirdiği özgün bir sivil mimarinin varlığından da söz edilebilir (şekil 2.8).

3. TARSUSTA YAŞAYAN KADİM UYGARLIKLAR

Kadim kültürler ya da kadim uygarlıklar, günümüzden çok eski dönemlerde insanlık tarihi boyunca oluşmuş, gelenekler, kültürler veya uygarlıkların anlam bütünlüğüne verilen tabirdir. Bunlar kültürler zamanla yok olmuş dünyada örneklerine rastlanılmayan tarihi uygarlıklardır ve dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir, maalesef post modern çağda bu kültürler önemini kaybedip yok olmuşlardır. Tarsus'ta yaşayan uygarlıklar sırası ile aşağıda sunulmuştur.

Tarsus'un merkezindeki Gözlükule'de gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda Tarsus geçmişinin milattan önce 7000 senesine dek gittiğini ortaya koymaktadır. Milattan Önce 3000 ile 1200 senesindeki ticaret ilişkilerindeki canlılığıyla Tarsus, Kilikia kentleri arasında büyük öneme sahip olmuş, ticari merkez haline gelmiştir. Bu devirde Orta Anadolu bölgesinde Hitit İmparatorluğu, Kilikia bölgesinde Kizzuwatna krallıkları egemendir. Milattan Önce 1650 senesinde Hitit Kralı Telepinus'la Kizzuwatna Kralı İşputahşu arasında anlaşma imzalanmıştır. Telepinus Fermanına göre Tarsus ile Kilikia Milattan Önce 1500' den sonra Hitit İmparatorluğunun sınırlarına dahil olmuştur (Koç, 2022: 83-95).

Şekil 3.1: Namrun Kalesi [<https://twitter.com/alicumhurtaskin/status/1307944574061547520>].

Geçmişİ Orta Çağ'a kadar uzanan Namrun, Çamlıyayla ilçesinin merkezinde yer alan bölgenin en ünlü kalelerinden biridir. Hitit ve Asur dönemlerinde "Illibru" olarak anılıyordu.

Savunma kalesi yüksek bir tepe üzerinde inşa edilmiştir ve buraya terk edilmiş bir merdivenle erişilmektedir. Kuzeydeki iki kesme taş kale sağlam kalırken, tüm ek binalar yıkılmıştır. Namrun, kuzeye ve güneye bakan stratejik bir konuma sahip, üç vadinin kesiştiği noktada inşa edilmiştir. Sinap Kalesi Namrun'dan kolaylıkla görülebilmektedir. Kuzeyden Sinap üzerinden Gülek'e, Burga Dağı'ndan Ulukışla'ya kadar yol bulunmaktadır. Yollardan ikisi güneye ve batıya doğru Namrun'dan Kandel'e, diğeri ise Tarsus'tan Pozantı ve Kapadokya'ya gitmektedir. Ana yol ile birleşmektedir. Namrun'un stratejik önemi, Gülek Kalesi üzerindeki Kilikya Kapısı'nın korunmasında oynadığı rolden kaynaklanmaktadır. Khetumlar Nanlon'da uzun süre hüküm sürmüşlerdir (Şekil 3.1).

Tarsus, Asur'lulara göre Que Krallığı'nın başşehridir. Milattan önce 7. ve 8. asırda da Asur'lular Tarsus'u Tarzi (Tarzu) şeklinde adlandırmışlardır. Milattan önce VI-V. asırlarda da Asur ile Syennesis Krallıkları döneminde adı değişmemiştir. Asurluların metinlerinde Kral II. Salmanassar'ın, Kilikia'daki Que Krallığına 4 sefer yaptığı ve Tarsus Kralı Kate'yi tahttan indirip kardeşi Kirri'yi tahta geçirdiği belirtilmektedir. Bölgede bolca yetişen sedir ağaçlarının olması Fenikeli tüccarların Tarsus'ta bir ticaret üssü kurmalarına yol açmıştır. Milattan Önce 727 ile 722 senelerinde Asur Kralı V. Salmanassar döneminde Tarsus, Asur Krallığının eyaleti haline gelmiştir. Milattan Önce 722-705'te Kral II. Sargon döneminde Que Prensiği, batıdaki Asur topraklarının koruyucusuydu. Milattan Önce 705-681'de Illibru (Namrun) valisi Kirua'nın Tarsus'ta gerçekleşen isyanını, Asur Kralı Sanherip bu isyanı bastırmıştır. İsyanın başlamasında batı krallıkları etkiliydi ve amaçları Kilikia ovasıyla Toroslardaki maden ocaklarını almaktı. Asur Kralı Sardanapal (668-626) zamanında Kilikia, Kimmerlerce mağlup edilmiştir (Uğuz, 2011).

Asur Krallığının yıkılmasından sonra Milattan Önce 612 yılında başşehri Tarsus olan Syennesis krallığı kurulmuştur. Ksenophon'a göre, Pers Kralı Kyros'un Kilikia Kralı Syennesis'in karısı Epyaka'nınla yakın ilişkide bulunmuştur. Tarsus'a yapılan savaşın ardından Syennesis ile Kyros arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma Kyros'un ölümünden sonra bozulmuştur. Kilikia'da Syennesis Krallığı Milattan Önce 401 senesine dek sürmüştür. Milattan Önce 401 senesinden başlayarak Kilikia Pers İmparatorluğu'nun eyaleti olmuştur ve Tarsus sikkelerinin üstünde Pers Satraplarının adları bulunmuştur. Milattan Önce sırasıyla 388-380 Tiribazzos, 379-371 Farnabazos, 379-373 Datames, 372-369 Tarhamos, 368-333 Mazaios gibi Pers Valileri Tarsus'ta hâkim olmuşlardı (Bayramov, 2019: 39-43).

Makedonya Kralı olan Büyük İskender Milattan Önce 333 yılında Tarsus'u almıştır, Pers Valisi Arses'i hezimete uğratarak Kilikia'da Pers hâkimiyetini sonlandırmıştır. Komutanlardan Nikador'un oğlu Balakros'u geçici bir süreliğine Tarsus'ta yöneticisi olarak görevlendirmiştir. MÖ 323 senesinde Büyük İskender'in ölmesinin ardından imparatorluk dağılmıştır. Kilikia ile Tarsus, generallerden Seleukos Nikator'a geçmiştir. Milattan Önce 312-64 senesine dek Tarsus, Anadolu Krallıkları, Ptolemaoslar (Mısır), Seleukos ile Romalılar arasında sıkça el değiştirmiştir. Tarsus'un ilk Roma valisi Claudius'tur. Strabon'dan alınan bilgiler çerçevesinde Romalı söz ustası Cicero İ.Ö. 51-50'de Tarsus'ta eyalet valisi olmuştur. İ.Ö. 48 senesinde Iulius Caesar, Tarsus'a gelmiştir, toplumun yoksulluğuyla sefaletini sonlandırıp idarede düzenlemelere gitmiştir (URL-3).

Milattan Önce 44 yılında Iulius Caesar'ın ölümünden sonra tahtı alan Antonius'da Tarsus'a gelip imar çalışmalarında bulunarak şehrin gelişmesine imkân vermiştir. Kleopatra'yla Antonius, Tarsus'un gelişmesine yönelik olarak çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Mısır'a gelen Kleopatra Antonius'u ikna edip Mısır'a çağırmıştır ve Milattan Önce 37 senesinde evlenmiştir. Milattan Önce 34 senesinde Roma senatosunun kararının üzerine Kleopatra ile Antonius'a karşı Romalılar harp ilan etmiştir. Kleopatra ile Antonius savaşı kaybetmiş, bunun sonucunda Antonius kendini öldürmüştür. Milattan Önce 30 Milattan Sonra 7 yılları arasında Aziz Paulus Tarsus'ta doğmuştur 117 yılında İmparator Hadrianus Tarsus'u ziyaret etmiştir (Güzel, 2017).

Tarsus 284-305 senelerinde bir Roma eyaleti haline gelmiştir. 395 yılında Roma İmparatorluğu 2'ye ayrılmıştır, Tarsus Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde bulunmuştur. Doğu Roma'nın ilk imparatoru Arcadius 395-408'de Kilikia eyaletini Tarsus, Seleukos ile Anazarbos olmak üzere 3'e taksim etmiştir. İmparator Iustinianus 527 ve 565 yıllarında Tarsus'ta imarla ihya çalışmalarını başlatmıştır. Bu devirde Cydnos (Berdan) Çayı'nın taşkınlarından Tarsus şehrini korumak üzere, Iustinianus Cydnos (Berdan) Çayı'nın nehir yatağını değiştirip nehri kentin doğu tarafına almıştır (Belge, 2017: 460-472).

Tarsus 637 yılında Arap hâkimiyetini kabul etmiş olan Tarsus bu devirde Bizanslıların sınırlarındaki öteki şehirlerle beraber onarılmıştır. Söz konusu şehirlere daha sonra "avasım (uç şehirleri)" denmiştir. Emevilerle Abbasiler devrinde, Tarsus Bizans ile Araplar arasında devamlı el değiştirmiştir. 965 yılında Bizanslılara geçmiş olan Tarsus şehri bu devirde Antakya Prensliğine bağlanmıştır. Bir müddet sonra tekrar Bizans'ın, 1133 yılında Ermeni

Prenslerinden Leon' un eline geçmiştir. 1137' de Bizans imparatoru Yoannes Komneos, Tarsus' u geri aldıysada, 1172 ile 1173 yıllarında bölge yeniden Ermeni hâkimiyetine geçti (Poş, 2008: 9-30).

Şekil 3.2: Tarsus Saat Kulesi

[<https://www.facebook.com/1700297496859858/posts/2524263167796616/>].

Tarsus, Anadolu Selçuklu Devleti, Haçlı seferleriyle Memlûklular dönemlerinde oluşan el değiştirmeden dolayı önceki iktisadi ve ticari üstünlüğünü yitirmiştir. 1375 yılından sonra Ramazanoğullarıyla Dulkadiroğulları Beyliği yönetimini ele geçirmiştir. 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Memlûklûleri almasıyla Osmanlıya dâhil olmuştur. 1832 senesinde Mısır Hidivi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Tarsus'a gelerek Tarsus'u çevreleyen surları yıktırmıştır. 1839 yılında yeniden Osmanlıya bağlanarak, Adana vilayetine bağlı kazası haline gelmiştir. Saat Kulesi, 1894 yılında Frengülüs (çiçekli) köyünden Feyzullah Ağa yaptırmıştır. Ulu Cami'nin kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır (Şekil 3.2). 1918 yılında Fransızların işgaliyle karşılaşmıştır ve 27 Aralık 1921 tarihinde Ankara Antlaşması'yla işgalden kurtarılmıştır (Uğuz, 2011).

4. TARSUS YÖRESİNDEKİ KADİM RİTÜELLER (NAZAR KOLYESİ)

Ritüel, birey ya da grupların gündelik yaşamlarını devam ettirirken, yazılı olmayan kuralları ile sembolik belirli hareketler, konuşma veya devamlı tekrar edilen ardışık davranış şekilleri olarak tanımlanır.

Sosyal yapıyla kültürün aktarımı olan ritüeller, eski toplumlarda kendisini farklı simge ve sembollerle ortaya koyar. Medeniyetlerin miras bıraktıkları kalıntılarla, simgelerle dönemin toplumları, onları anlamaya gayret eden bizler arasında araçtır. Ritüel ve sembolizm, Kavim uygarlıklarda yaşam biçimine bağlı olarak kimi zaman, tarımda, ticaretle kimi zaman mimari, çanak-çömlek ve diğer sanat eseri maddi kültür unsurlarını harcayarak son derece rasyonel toplumların yaşadığı değişim içerisinde yer almaktadır. Sanatın kaynağı fark etmeksizin, bizler için mühim olan, söz konusu yaptıkları oluşturan nesneler, figürler ve betimlemelerin taşıdığı oldukları manalardır. Sanatsal bilince ulaşan toplumlar, sanatlarını kendi iktisadi ve manevi yaşantılarının hizmetine sunmuşlardır.

Orta Asyadan günümüze kadar pek çok uygarlığın bırakmış olduğu ritüeller günümüz halklarınca da kullanılmaktadır. Tarsus yöresinde kurşun dökme, muska yapma, taşların şifa vermesi gibi pek çok ritüel halen devam etmektedir.

Şekil 4.1: Kurşun Dökme Ritüeli.

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/54/Kur%C5%9Fun_d%C3%B6kme_%28Dropping_lead_onto_one%27s_head%29.png].

Kurşun el eve göze nazar değmesin kötücül enerjiden korunmak için sihirli maden denilen kurşunun ateşte eritilerek suda söndürülmesinden sonra üzerine bileklik tasarımı ve değişik materyaller ile bullet bileklik tasarımı ortaya çıkarılmıştır.

Tüm halklarda yaygın şekilde karşılaşılan nazarın kökeni, Neolitik dönemlere dek gitmektedir. Çalışmalar göstermektedir ki eski devirlerden başlayarak Batı’da ve Doğu’da büyüyle nazarın olumsuz tesirlerine inanmayla bunlar karşısında önlemler alma bilgisinin köklü olduğu anlaşılmıştır (Koşay, 1956: 86). Aynı şekilde Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar da kötülüğü nazardan uzak tutmak için el şeklinde muska kullanmayı benimsediler (Şekil 4.1).

Şekil 4.2: Kolye, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Nazar, toplumlarda kişilerden gelen kötü duyguların enerjisiyle oluşturdukları göz atma veya bakış olarak bilinir. Tılsım şeklinde en fazla tercih edilen nesnelerden birisi de taştır. Eski Mezopotamya’ya ait çivi yazılı pek çok tablette, sıkça büyüyle tehlike karşısında koruyucu tılsım şeklinde kullanılmakta olan nazar taş boncuklarla kimi zaman da bileziklerle, halhallardan söz edilmektedir. Nazar boncuklu taşlar, çoğunlukla tek olarak değil, bir ipe dizilmiş halde çoklu şekilde kullanılmıştır. Babiller dönemindeki tıp metinlerinden, belli merhemlerle bir tele dizilmiş tılsım şeklinde kullanılmakta olan taşların, şöhretli krallara atfedildiği bilinmektedir (Şekil 4.2).

Toplumun inancı çerçevesinde hayvanların hastalanması kimi hallerde göz değmesi yani nazardan kaynaklanır. Göz değmemesi için sığır, deve ve yürük atlara da tumar takılır. Mesela gözün değmemesine yönelik olarak deve yavrularına puhu kuşunun tüylerinden takarak toplumdan biraz uzak tutmaktadırlar. Tumar şeklinde ipten geçirilen siyah yuvarlak taşlar takılmaktadır.

Büyücülüğün doğduğu yerin Babil imparatorluğu olduğu genellikle kabul gören bir rivayettir. Türklerde de Şamanizm’den gelmiş olan inançlarla geleneklerin etkisi ile fal baktırma, büyü, peri çağırma ve cin vb. işlemlere sıklıkla başvurulmuştur.

Şekil 4.3: Muskalık, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Türk kültüründe bugün “muska” şeklinde belirtilen bu uygulamanın eski Türk inançlarının koruyucu ruh ile alakalı olduğu kabul edilmektedir. “Tumar” kelimesi eski Türkçedeki “tuvma yer/ tuğan jer” yani “anavatan” kelimesinden gelmiştir. Sonralarıysa İslamiyet’in kabulüyle tumarın içine dua yazarak koyma geleneği oluşmuştur. Bu sayede muska geleneği meydana gelmiştir (Şekil 4.3) (Yeşil, 2015: 53).

Bollukla berekete yönelik uygulamalar, en eski dönemlerden başlayarak tüm kültürlerde karşılaştığımız bir durumdur. Bereket; ateşin, suyun, havayla ve toprağın dengeler içerisinde, insan emeğiyle birleşmesinin sonucunda oluşan her şeydir. Bereket, üretkenlik, bolluk eski çağların avcı- toplayıcı veya tarım ve hayvancı halklarında, hayatın devam etmesini temin eden yaşamsal öğeler olmalarından dolayı etrafında bir tapma sistemiyle kült yaratmıştır. Türk toplum kültüründe bolluk-bereket ile alakalı inançlarla uygulamalar, yeni senede başlamaktadır, baharda devam etmektedir, hasat vakti doruğa çıkmaktadır ve bu

sayede tüm sene, yani hayat boyu sürmektedir. Anadolu'nun günümüzdeki hayatında egemen olan Müslümanlıkla beraber bir sihir sistemi olan Şamanlıkla eski kültlerin izleri, bollukla ve bereket ile alakalı inanışlarda ve uygulamalarda varlığını sürdürmektedir.

Şekil 4.4: Riton Kase, Hitit Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Hititçe metinlerde birçok örneği bulunan çoğunlukla riton biçiminde şeklinde çevrilen ve Sümerce “bir kuş, bir taş kap” manasındaki Anadolu’daki hayvan biçimli kapları belirtmek için kullanılan nesne olan riton Tanrıya adanan kanın içilmesi için kullanılmaktadır (Şekil 4.4) (Kâhya, 2017: 45-48).

Eski türk geleneklerinden beri büyü, sihir toplumda yaygın bir inanıştır. Falcılık ve din adamlarının büyü kırma ritüellerinde çokça ön planda olduğu görülmektedir. Büyü kırma ritüellerinde muska kültürü ise toplumun olmazsa olmazları arasındadır (Şekil 4.4).

5. TARSUS YÖRESİ GELENEK VE GÖRENEKLER

Gelenek, toplumların geçmişten beri yapılagelen ve yazılı olamayan alışkanlıkların bütünüdür. Görenek ise bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma, geçmişten günümüze toplumların oluşturmuş olduğu kuşaktan kuşağa aktarılan, kültürel kalıntılar ve ritüellerdir.

Gelenek toplumların ağızdan ağıza dolaşan, taklit ve ritüel yoluyla aktarılan, değerler, inançlar, kurallar ve davranışlar bütünüdür. Sosyalleşme alanlarında daha çok gördüğümüz gelenek ve görenekleri Tarsus yöresi düğünlerinde fazlaca görürüz.

1950 yılında geleneksel tarsus düğününde geline düğün sonunda takı merasimi yapılır ve akrabalar takılarını takarlar. Gelinin erkek kardeşi veya evdeki büyük bir erkek geline kırmızı kuşak bağlar ve altın takısını takar. Bu Şaman geleneği olan kuşak bağlama günümüze kadar devam etmektedir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1: 1950 Yılında Tarsusta Bir Gelin ve Damat. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Şekil 5.2: Temsili Yörük Düğünü. [<https://kenttv.net/temsili-yoruk-dugunu-yapildi>].

Tarsus yöresi düğünlerinde gelin donatma önem taşır. Tarsus ova ve dağ köyleri olmak üzere iki kısma ayrılmakla birlikte ova kesimlerinde gelin süslemesine çok önem verilmez iken dağ köylerinde yörük kültürünün etkisi ile gelin süslemeleri meşhurdur.

Tarsus yöresinde, Tahtacı Türkmenlerinde düğün cumartesi günü başlar ve altı gün sürerek perşembe günü biter. Düğün yemeği önemlidir ve konukları en iyi şekilde ağırlamak için özenle hazırlanır. Özellikle yöresel yemekler ikram edilir. Geline yakılan kına içine kayın valide tarafından altın ya da değerli bir ziynet eşyası konulur. Değerli bir ziynet eşyası ya da altın kınanın içine konulmamışsa gelin kızın elini açmaması gelenektendir. Kayın valide hayatta değil ise aile büyüklerinden bir kadın bu görevleri üstelenebilir (Şekil 5.2). Daha sonra üç defa salâvat getirir, gelinin boynunun arkasındaki çıkıntıya kınayı yakar, artan kına ise damadın parmağına yakılır. Bu bir ömür boyu birlikte yaşasınlar anlamına gelir. Kınaya gelen herkese dağıtılır, yakıldıktan sonrasında kına türülleri, değişleri söylerler.

5.1 SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL VARLIKLAR

İnsanoğlu dünyanın var oluşundan yok oluşuna her fırsatta tarihe kendisinden bir iz bırakmak üzere çaba göstermiştir. Anlatmayı arzuladıklarını mağaraların duvarına, kayalara, halıya ya da kilimlere nakşetmiştir. Motifler ve desenler kelimelerin bir dili olarak cümleleri oluşturmuş ve anlatılmak istenenler bir bütün olarak tasarlanmış ve dokunulmuştur. Halıyla kilim vb. sanatsal eserler, belli bir sosyal ve kültürel çevrede meydana gelmektedir ve yapıtı

dokuya kişilerin bu ortamdan dolayı sahip olduğu fikrini, dinsel inançlarını, toplumsal grubun sahip olduğu zihniyeti, sosyal hayat içerisindeki statüyle rolleri vb. azı değerleri yansıtan etnografik malzemelerdir (Mülayim, 1998: 219).

Eski çağlardan günümüze kadar dokumacılık faaliyetlerinin yapıldığı Tarsus'ta kullanılmakta olan halı-kilim motifleri Türklerden evvel yaşayan toplumlarla ilişkilendirilebilir. Halının kullanım alanına bakıldığında, göçebe yaşamda namaz kılmak, yerin sıcak tutulmasında, duvarda süs eşyası olarak kullanılmasının yanında halının zamanla kültürün bir yansıması şeklinde gerçek bir sanatsal eser şekline geldiği belirtilebilir. Dokuma sonucu yapılan halılar, eskiden beri yalnızca sanatsal tarihe ve halkbilimine değil, kimyacılar, edebiyat ve sosyoloji ve felsefe düşünürlerine, tekstil mühendislerine, bilim ve kültür tarihçilerine dek birçok bilimsel dallarda inceleme ve araştırma konusu olabilecek geniş bir kültürel geçmişle birikime sahiptir (Aslanapa, 1997: 19).

Dokuma çeşitleri birden fazladır. Desenler, renkler bölgeden bölgeye değişiklik gösterir. Takı tasarım alanında dokuma çeşitlerinin motif, zengin renk ve desenlerinden esinlenerek oluşturulan tasarımlar, bölgenin kültürel kimliği üzerlerinde taşıma ve değerlerini devam ettirebilme olanağını farklı bir alanda sağlar.

5.1.1 Geleneksel Dokuma

Geleneksel dokumacılık toplumlar da temel ihtiyaçları üzerine ve bulunduğu bölgenin doğa koşullarına göre şekillenen, zamanla kuşaktan kuşağa aktarılan el sanatıdır. Tarihsel süreç boyunca, üreten toplumlar hakkında bilgi veren önemli bir özelliğe sahiptir.

Şekil 5.3: Yörük Kültürü, Dokuma, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Kilim ve kilim dokuyan kadınlar, psikolojik beklentilerini karşılamak için bunları dokuyarak sanat eserine dönüştürmekte, onlara sembolik ve mitolojik anlamlar vermekte, stilize formları renk çeşitliliğiyle zenginleştirmektedir. Dokuma yaparken aynı zamanda bazı bilgileri de aktarmak istemiş; sevinç, acı, üzüntü, umut, mutluluk vb. duygularını ilmek ilmek halısına aktarmıştır. Bu sayede sözlü olmayan iletişimi başarıyla kurmuştur. Gündelik hayatın neredeyse tamamen tekstile aktarılması, gelenek ve göreneklerin izlerinin desenlere yansımaları aslında görsel bir hafıza oluşturarak yüzyıllar süren uğraşı aşan bir anlam kazanarak bir belgeye, yani kültürel kimliğe dönüşmektedir (Şekil 5.3).

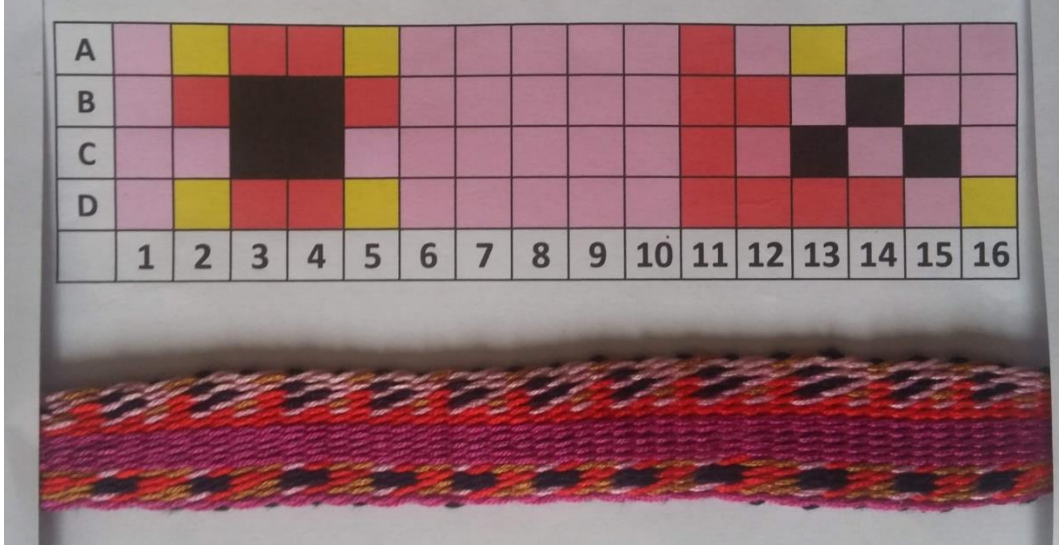
Yörük kültüründen etkilenildiği meyir ve bukağı kolye tasarımı Anadolu Türk Kadınlarının dokuduğu halılardaki ve kilimlerdeki motiflerden etkilenilmiş olup yeni tasarımları için post modern toplumlara ilham kaynağı olmuştur.

5.1.2 arpana Dokuma

Şekil 5.4: arpana Dokuma. [<https://pin.it/zShw2G0>].

arpana; dokumada kullanılan yüzeyi düzgün, sert deri, fildii, iskambil kartları gibi çeşitli malzemelerden yapılan genellikle kare olan levhaların Türkçe adıdır. Karenin her köşesinde bir delik bulunmak zorunda ve planlanan dokuma ve desenleme yöntemine göre bu deliklerin her birinden bir çözgü ipi geçirilir. Arkeolojik kazılarda çıkarılan levhalardan Milattan önce 3000 yılına kadar gittiği ve günümüzde de halen varlığını sürdüren yegane sanat dalıdır (ekil 5.4).

Şekil 5.5: Çarpana Dokuma Desen Raporu, Düz Dizgi Tekniği. [Fotoğraf: Sultan Özçürümez].

Geleneksel yörük kültüründe yüzyıllardır süre gelen kolon dokumacılığı çarpana dokuma günümüze modern aksesur ve takılarda kullanılacak şekilde üretilmektedir. Bu dokuma örneğinden ilham alınarak çanta sapı aksesuarı olarak tasarlanmıştır (Şekil 5.5).

6. TARSUS YÖRESİNDE KADİM UYGARLIKLARDAN GÜNÜMÜZE KADAR GELEN SEMBOLLER

6.1 SEMBOLLERİN KULLANIM ALANLARI

Sembol bir duygu, düşünce veya nesneyi doğrudan anlatım yerine çağrıştırmaya dayanan görüntüdür. Kelimenin kökeni Yunancadır. Semboller başlangıçtan beri inanç sisteminin, mitolojinin bir parçasıdır. Kültürel aktarımlarda kuşaktan kuşağa değişiklik gösterirler. Semboller başlangıçta dini ve mitolojik alanlara ait iken zamanla resim, heykel, mozaik ve takı alanlarında da kullanılır hale gelmiştir.

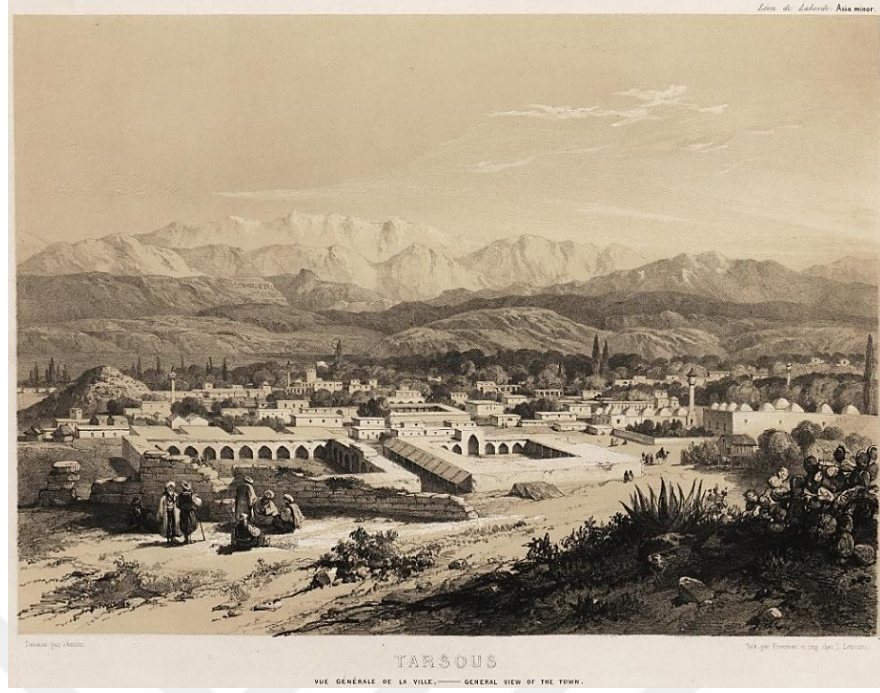
Şekil 6.1: Shen Sembolü. [<https://yuvayayolculuk.com/sirius-ruhlarin-gunesidir.html>].

Doğu ile batı kültürlerinin birleşimi şeklinde görülen Helenistik dönemde zengin maden yataklarının bulunması ile altın takıyla kıymetli ve taşlar ile bezenmiş mücevherlerin kullanımı artmıştır. Arkaik ve klasik dönemler boyunca mezarlara sunu olarak yapılmış olan ve nadir kullanılan takılar, Büyük İskender'in doğu seferinden sonra soylularla toplumun günlük hayatlarına dahil olmuştur. Mitolojik hayvanlarla (Şekil 6.1) insan figürlü halka

küpeler, kolye, bilezik, kemiken yapılmış sa iğneleriyle gerdanlıklar, zincirlerle mühür yüzükler yaygın şekilde kullanılmıştır. Kıymetli taşlar ile bezenmiş insan ve hayvan figürlerinin kullanıldığı devir takıları, bol granülasyonla ve telkari tekniğiyle zenginleşmiştir (Yılmaz, 2017: 33).

6.1.1 Resim (Leon de Laborde'un Gravür Resimleri)

Kişi; düşünme, hayal kurma, hayal etme ve bunları renkler, şekiller, çizgiler, işaretler, sembolik öğeler olarak görselleştirme gücüdür. Sanatçının yaratıcı etkinliğinin kaynağı olan hayal gücü, hayal gücü ve hayal gücü dahil; Düşüncelerinizi ve duygularınızı temsil eden bir dizi işarettir. Kant'a göre ruh, üretken hayal gücü aracılığıyla çalışır. Bu şekilde hayal gücü, davranışın, yaratıcı etkinliğin ve duyguların sembolik doğasını ortaya çıkarır. Schopenhauer'a göre; Dante'nin büyüklüğü, rüyaların gerçekliğini çok iyi bilmesinden gelir. Bir sanatçı olarak; O, uykusunda yaptığını, uyanıkken bile yapabilendir. İ  dünyasının ancak kendisinin anlayabileceği dolaylı ifadelere sahip olan sanatçı için semboller, kendi iç dünyasının keşfinde önemli bir rol oynar, bu anlamı kapalı göstergelerde aktarır ve duygularının yerine geçebilecek işaretleri seçer. Böylelikle semboller, gizemli ve bilinçsiz özelliklere sahip olan bir dünyanın mevcudiyetini görünür kılmakta ve somut bir dünyadan farklı olarak insanı kendisiyle karşılaştırmaktadır. Bu sayede içsel analizini yapan sanatçı için resimler, anı imgeleri yerine duyguları taşıyan levhalar haline gelir. Rüyalarda yaşanan veya görülen gerçek hayat sahneleri ile semboller arasındaki gizli ilişkiler, çoğu zaman yalnızca sanatçının zihninde anlam ifade eden ve içeriği dışarıdan biri için gizemli olarak algılanan işaretlere dönüştürülür (Kapar, 2009: 43-46).

Şekil 6.2: Tarsus’a Ait Bir Gravür 1838 *Leon De LABORDE*.

[http://wowturkey.com/t.php?p=/tr513/sony33_TARSUS1856.jpg].

Leon de Laborde’un 1838 yılına ait Tarsus gravürümüz ön planda yerel bitki örtüsüne dikkat çeken küçük bir tepe hemen dışında yıkılmış bir duvarın gölgesinde oturan 7 adam gravürün merkezini oluşturan Tarsus ve çeşitli tarihi yapıların yer aldığı merkez katmanı ve uzaklarda Torosların yer aldığı bir arka plandan oluşuyor. Yakından incelendiğinde özellikle Tarsus’un eski mimari yapılarıyla ilgili güzel detaylar var. Gravürde küçük bir detay da çok dikkatlice bakıldığında üzerinde çok sayıda lahidin veya mezarlığın bulunduğu tepe belki roma lahitleri, belki de eski bir mezarlık olabilir. gravürde; eski Tarsus’ta çok fazla tarihi yapı var acaba gravürün sağ kısmında yer alan bu yapı üzerine sonradan eklendiği Tarsus Saat Kulesi’nin eklendiği Tarsus Ulu Camisi çok sayıda Tarsus’u ve tarihi binalarını iyi bilenler için eminim ki; benim fark etmediğim daha nice detayları var ve aynı zamanda iyi bir tarihçi olan leon de laborde’un Tarsus’a baktığı bu açıyı özellikle ortada yer alan taç kapıları vurgulamak için seçtiğini düşünüyorum çünkü taç kapı denilen ve aslında orta Asya- İran ve Anadolu’ya has bu bina girişleri Anadolu Selçukluların, en göz alıcı yapı elemanlarıydı Selçuklulardan kalma hemen hemen tüm kervansaray girişleri taç kapı şeklindeydi . İşte 1838 yılının Tarsus’una pencere açan bu gravürde de merkezde yer alan bu taç kapılar sanki Tarsus değil de Semerkant’a bakıyormuşuz gibi hissettiriyor (Şekil 6.2).

Şekil 6.3: Muz Ağacı ve Tarsus Kilikya 1838

[https://ru.pinterest.com/pin/476677941790130621/?amp_client_id=CLIENT_ID%28_%29&mweb_unauth_id=%7B%7Bdefault.session%7D%7D&from_amp_pin_page=true].

Tarsus'un mimari yapıları veya Tarsus'un şehir dokusu değil Leon De Laborde Tarsus'a dair çizdiği tek şey Tarsus'un mimari yapıları veya Tarsus'un şehir dokusu değil, Leon De Laborde seyahatnamesine bir de Tarsus'ta çizdiği muz ağacı gravürünü eklemiştir. Leon De Laborde'a ilginç gelen bazı bitkiler ve muz ağacı ön planda yerini almış ve muhtemelen bunlar aynı zamanda ait oldukları yerlerin iklimleri ve bitki örtüsü hakkında da bilgiler veren gravürler bu anlamda Leon De Laborde'un diğer gravürlerine bakıldığında çizimlerde sadece estetik kaygı değil; biçimsel doğruluğunda önplana koyulduğu anlaşılmıştır, bu da Onun gravürlerinde oldukça önemli detaylar yakalamamızı sağlıyor biz 1838 yılına Tarsus'a insanın içini ısıtan bu eski Anadolu görüntüsüne götürmüştür (Şekil 6.3).

Şekil 6.4: Evler ve Bahçeler [<https://tr.travelogues.gr/collection.php?view=330>].

Fransız arkeolog, bilim adamı ve tarihçi Leon de Laborde'un seyahatnamesinde gravürlerle süslenen Tarsus o dönemlerde ticaret ve kültür cazibe merkezi olarak anlatılmaktadır. Evler ve bahçeler gravürü bahçede iki kişi kazan kenarında beklemektedir. Arkasında iki farklı yapıda evler vardır ve sıcak coğrafyası olduğundan bahçe içinde bu yapıda evler görülmektedir. Muz ağacı gravüründe olduğu gibi bitkilerin çizimi iklimlerini ve bitki örtüsü hakkında bilgi vermektedir. Gravürde yerli halkının bahçeli evlerde yaşamaları şehrin kültürünü anlatmaktadır (Şekil 6.4).

6.1.2 Heykel

Görsel dilin en kuvvetli ifadelerinden birisi olan heykel sanatı, maddi kalıcılığıyla mitolojik hikayelerin bugüne taşınmasında çok mühim bir role sahiptir. Özellikle tanrılara verilen güçler anlatılırken bitkilerle hayvanlar simgesel kurguların başkahramanları olurlar. Bu tür metaforlara eski uygarlıklardan bu yana sanatın her alanında sıklıkla rastlansa da görsel

sanatın mühim bir kaynağı yani bir topluluğun müşterek lisanını temsil eden kültür unsurları olan mitolojilerde sıklıkla yer almaktadır. Bu efsanevi unsurların gücü, heykel ve kabartma tasvirlerinde açıkça görülür. Eski Mısır inançlarında tanrıça İsis kültü; çok geniş bir etki sahasına sahipti. Kültü Roma'da ortaya çıkan İsis; Dünya ve Ay'ın tanrıçası olmayı kendine görev edinmiştir. Öte yandan Yunan tanrıçası Demeter gibi sırlarla gizemler tanrıçası şeklinde de tanınan İsis'le Meryem'in gizemi arasındaki benzerlik konumuz açısından önemlidir. Eski Mısır inancında Horus'un olağanüstü bir biçimde İsis'ten neşet ettiğine inanılıyordu ve İsis'in bu yönü, karanlığı kovan ışıktı. Osiris, Mısır kültürünün en mühim tanrılarından birisidir. Efsane çerçevesinde Osiris, kardeşi İsis'e aşık olmuş ve onunla evlenmiştir. Birleşmelerinden şahin Horus dünyaya gelir. Mısır inancı çerçevesinde Osiris, bu dünyanın kurallarının yaratıcısıdır. Ayrıca tarımla bereketin sembolüdür. Kibele kültürünün Anadolu'da İsis'in yerini almıştır. Frigya'nın ana tanrıçası olan Kybele (Kybele), toprağı ve bereketi simgeler. Bu evrensel ana tanrıça inancının kökleri, modern zamanlarda bile “Tabiat Ana” olarak karşı karşıya kaldığımız evrensel inancın temeli olan Anadolu topraklarındadır. Göbeklitepe'nin hayvanla tabiat temelli yapısının Kibele inancının özünü oluşturduğu varsayılır. Yunanlıların mitleri, rasyonel dünyadan tamamen ayrılmamış ve gerçeklik içeren efsaneler olarak günümüze kadar gelmiştir. Yunan mitlerinin karakterleri, kutsallıkları ve kahramanlıkları ile sanatta görünürlük kazanmıştır. Bilhassa heykellerdeki insan figürleri, içlerindeki hikayeyi de anlatan kompozisyonlarda işlendi. Bu mitolojik efsanelerin unsurları, mitolojik kahramanla birlikte tiyatro sahnesinde sunularak hikayeyi okunabilir ve kolay anlaşılır hale getirdi (Toluyag, 2020: 267-282).

İsis yeryüzü ve yağmur tanrıçası olup shen sembolü ise ebedi hükmü temsil etmektedir. Tasarım sürecinde shen sembolünün kanatlarından esinlenilerek isis kolye ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 6.5: Kadın Heykelciği, Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Helenistik dönemde insanlar tanrıya adak adamak için küçük heykeller yapar ve tapınaklara bırakırlar idi. Dileği Kabul olan kişiler heykelciklerini alıp evlerinin bir köşesinde tutarlardı. Bu heykellerde hemali kadın, bebek, hayvan vb. Sembollerinden oluşmaktadır (Şekil 6.5).

6.1.3 Mozaik

Tarsus şehrinin tarihi coğrafyası incelendiği zaman ve bütün arkeolojik datalar değerlendirildiği zaman, şehrin tarihi gelişimi esnasında en geniş yayılım sahalarına ulaştığı Roma Döneminde birçok eser dönemin özelliklerini yansıtacak şekilde inşa edilmiştir. Temelde, Tarsus vb. çok katmanlı şehir yapısı bilinen noktaların planlanmasına yönelik olarak dönemsel katman haritalarının hazırlanmasının temin edebileceği imkanlar üstünde durulmaktadır. Roma devrindeki Tarsus şehrinin yayılımıyla plan şemasına ilişkin mekansal bir değerlendirme yapılabilmesinde, gündelik hayatın sürdüğü kentsel sahaların planlanmasında arkeolojik katmanların ciddi bir girdi oluşturabilmesine imkan sağlamaktadır (Belge ve Aydınöğlu, 2017).

1948 yılında Tarsus Adliyesi inşaatı ile ilgili kazılarda Üç Parçalı Mozaik bulunmuştur. Çok büyük olan mozaik 7,90 m. genişliğindedir ve 3,60 m. yüksekliğindedir. Bir zamanlar önemli bir Roma Dönemine ait salonu süslediği düşünülen mozağin üç parçadan oluşan mozağın üç ayrı dekorasyonu bulunuyor. Bunlar; Ganymede'nin kaçırılması, dans eden Maenad Satyr ve Orpheus'un hayvanları evcilleştirmesi temalarını işliyor. Mozağın ana renkleri kahverengi, siyah, mavi ve yeşil, beyaz, gri, kahverengi ve sarı tonlarıdır (Balıkçı, 2020).

Ganymede veya Ganymede (Latince Catamitus), olağanüstü güzelliği nedeniyle Zeus tarafından Kartal ile birlikte şimdi İda Dağı olarak bilinen İda Dağı'ndan şarap taşıyıcısı olarak Olimpos'a kaçırılan ve bilinen mitolojik bir figürdür. Homeros'a göre ölümlülerin en güzeli. Bir başka efsaneye göre de Minos ya da bizzat Zeus tarafından kaçırılıp kartala dönüşen Ganymede, daha sonra Zeus'a sonsuz gençlik bahşetti. Ayrıca Zeus, Ganymede'nin babasının oğludur (Ganymede, Yunan mitolojisinde Truva kralı Trosus'un oğludur. Acısını dindirmek için ona ölümsüz atlar da vermiştir. Ganymede tanrıların önünde Hebe'ye içki ikram etmeyi görev edinmiştir (Şekil 6.5) (Balıkçı, 2020).

Şekil 6.6: Ganymedes'in Kaçırılma Mozağı. [http://idesanat.com/g_icerik.php?id=438&l=].

Orpheus Mozağı; Orpheus temalı mozaik, bir Roma malikanesinin zemin kaplamasıdır, Orpheus ortada lir çalar ve mevsimler onun etrafındadır. Orpheus, çalmış olduğu müzik ile ağaçları ve kayaları harekete geçirdiğine, canavarları sakinleştirdiğine inanılan mitolojik bir kahramandır. Kaplan, aslan, tavus kuşu vb. hayvansal figürlerle çevrelenmiş mozağın dört köşesi de dört mevsimi temsil eden kadın başları ile betimlenmiştir. (Balıkçı, 2020).

Şekil 6.7: Orpheus Mozaïği.

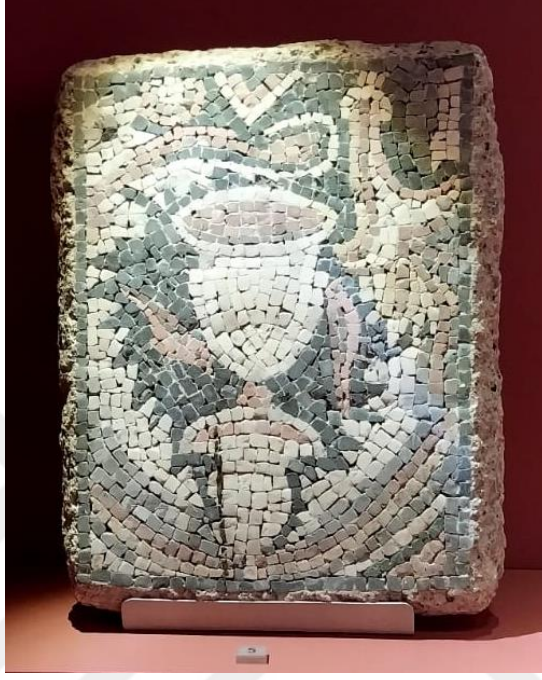
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a9/Antakya_Archaeology_Museum_Orpheus_and_beasts_mosaic_sept_2019_6017.jpg].

Menad-Satyr'ın Dansı Mozaïği; Panel, öteki mozaik paneller vb. kırmızı ve beyaz dalga motifi ile çevrelenmiş ve basit bir saç örgüsüyle çevrelenmiştir. Yerleşkenin bir bölümü deforme olmuş, fakat korunmuş kısımda kenarlardan merkeze doğru filizlenmiş olan kalın asma dalları görülüyor. Söz konusu dallarla yaprakların ortasında Maenad kadını var. Kadın, kısa kollu sarı bir tunik ile kaplı başka bir uzun yeşil tunik giyiyor (Şekil 6.7) (Balıkçı, 2020).

Şekil 6.8: Tarsus Donuktaş Roma Tapınağı [<https://www.trthaber.com/foto-galeri/donuktas-roma-tapinagi-turizme-kazandirilmayi-bekliyor/35274.html>].

Tarsus'ta bulunan Donuktaş Roma tapınağında ilk incemeyi 1888-1890'da R. Koldewey yapmıştır (Şekil 6.8). Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte bir çok kazı yapılmış ve Roma pagan tapınağı olduğuna karar verilmiştir. Roma tapınağında bir çok mozaik yanısıra değerli eşyalar bulunmuştur (Şekil 6.9) (Dönmez, 2014: 83-91).

Şekil 6.9: Donuktaş Tapınağında Bulunan Mozaik Örneği, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

6.1.4 Takı

Tarih, çağlar boyunca bireyin kendisini ilk olarak ortaya koyma vasıtalarından biri olan takı toplumsal açıdan incelendiğinde; ortaya çıkışında giysi gibi gereksinim kaynaklı olmadığı oluşumunun giyim tarihinden daha eskilere dayandığı bilinmektedir. Sembolik anlamlar katılmış takıların anlatım dili bireyle toplumun deneyimleri ile kendisini, ait olduğu toplumla yaratıcısını tanımasında önemlidir (Yalçın, 2016: 463-495).

Farklı yaşam biçimlerini yansıtan korkuları, inançları, beklentileri ve arzuları simgeleyen takılar, çok eski çağlardan bu yana işlevini ve imajını değiştirmeyen ender semgesel formlardır. Sosyal statüyü belirleyen ve belirli bir gruba ait doğal malzemelerden yapılmış kolyelerle pendentifler, ilk yerleşik toplulukların en fazla kreasyonları şeklinde tarihte yerini almıştır. Toplumun ve bireyin sosyal yaşamına dair güçlü bilgi ve ritüel ipuçları, esas olarak

ölüyle birlikte mezara bırakılan sembolik değer taşıyan takılarda bulunabilir (Yalçın, 2016: 463-495).

İlkel toplumların kurumsal gelenekleri, köklü bir bağlılıkla dolu geleneklere dayalı, dini inançlar ve büyü gibi toplumsal yapının kurallarına sahiptir. Takı tercihlerinin, kişinin bir grup içindeki konumunu belirleme, bedeni kendine çekme, doğum veya ölüm vb. çeşitli inanç sistemine bağlı ritüellerden etkilenmesi dikkat çekicidir (Türe, 2011: 22).

Böyle bakıldığı zaman ritüellerin önemli bir bölümü bireylerin arzuladıkları duruma öykünerek olmasını arzuladıkları, çekici buldukları şeyleri netleştirmektedir. Ölüm, hastalık ve şiddet vb. olaylar ile karşılaştıkları zaman bilimsel bir açıklaması olmayan kişilerin, ritüellerle simgesel manalar içeren olgulara tutundukları takip edilmektedir (Yalçın, 2016: 463-495).

Kadim kültürlerin takı eğilimlerinin ve sembolizminin araştırılmasında saptanan örneklerin önemli bir kısmının benzer ritüeller için var edildiği dikkatleri çeker. Bu şekilde toplumda belli bir saygınlık ağlayan kişi, ana ihtiyaç şeklinde görülen “toplumsal grupça kabul edilme” halini gerçekleştirmektedir. Bahsedilen bu durum kısacası; toplumsal bilgiyi yaymak üzere madde kültürünü kullanmış olan insanlığın gayreti, “kutsal olanın sembolleşmesiyle bağlılık hissinin ahlaksal duyguları kuvvetlendirmesi” biçiminde neticelenmektedir. Söz konusu ritüellerin, Mauss’un söylemi ile hediye kültürünün, “armağan verme, alma ve iade etme” prensibinin nesnesi şeklinde veya arkaik kültürün “ölümden sonraki hayat/yeniden doğuş veya üreme” anlayışıyla alakalı olarak asırlardır var edildiği görülmektedir. Hediye kavramının toplumsal bağlılığa dayalı yapısında, erken devirlerden başlayarak farklı ve uzak kültürlerde bu kutsal anlamları ortaya koyduğu anlaşılan takı kültürünün de önemli bir yer tuttuğunu belirtmekte fayda vardır. Bu bağlamda, doğumda veya ölümden refah getirdiğine inanılan bu asırlık kutsal nesnelerin sembolik anlamı ile hediye kültürünün altında yatan mesajın birbirini tamamlaması hiç de şaşırtıcı değildir. Arkeolojik buluntular takının önceleri kolye ve takı olarak kullanıldığını, daha sonra broş, bilezik, yüzük, tarak ve saç tokası olarak kullanıldığını göstermektedir. Yüzyıllar boyunca birçok farklı ve birbirinden uzak merkezde benzer sembollerle ritüellerin sürekliliği, evrensel bir müşterek dilin mevcudiyetine işarette bulunmaktadır (Yalçın ve Erbilin Özge, 2016: 492-504).

Şekil 6.10: Erken Dönem İslam Devrine Ait Takı Örnekleri, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Erken dönem İslam kuyumculuğundan günümüze fazla bir örnek ulaşmamıştır. Bulunan en eski eserler, 11. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen birkaç parça ziynet eşyasından ibarettir. İslam tarihinin ilk üç ve dört yüzyılındaki takılar daha çok bazı saray kalıntılarından ortaya çıkarılan tasvirlerle dayanır. Ele geçen tasvirler, ilk dönem kuyumculuğunda önemli ölçüde Roma-Bizans ve Sasani etkisi olduğunu göstermektedir. Emevi ve Abbasi devlet adamlarına gelen hediyeler arasında değerli taşlardan, “yetinme” denilen olağanüstü incilerden, altın ve gümüşten yapılmış eşyalar söz konusudur. İlk dönem İslam takılarında görünen orijinal bir özellik de yazının süs unsuru olarak kullanılmasıdır (Şekil 6.10).

Şekil 6.11: Fes Başlık, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

12-13. yüzyıllar İslam kuyumculuğunda, yaprak, küre veya dilimli boncuk şeklinde ayakları bulunan küpe, bilezik, kolye ve yüzükler üretilmiş, kemer setlerinde ise grangle, hak, savat,

repose, telkari ve döküm teknikleri uygulanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda kuyumculuk önemli bir iş koludur ve kuyumcular saray için sorguç, zülüflük, enselik, saçbağı, gerdanlık, yüzük, okçu yüzüğü ''zihgir'', bilezik, küpe, hal hal, pazubent, kemer, kemer tokası, çanta, fes, tepelik, başlık, zincir gibi takılar; kur'an mahfazaları, kılıç, yatağan, hançer, gürz, tüfek kabzaları; tesbih kamçıları; değişik kutular ve rahleler, bardak, matara, kase, şerbetlik, maşrapa, fincan takımı gibi kaplar veya bunlara ait zarflar ve ayna takımları üretilmiştir (Şekil 6.11).

Şekil 6.12: Kemer Tokası, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Erken Osmanlı Döneminde günümüze gelen eserler Tarsus Müzesindeki takılar daha çok bazı saray kalıntılarından ortaya çıkarılan tasvirlerle dayanır. İlk dönem kuyumculuğunda Roma-Bizans ve Sasani etkileri görülmektedir. Kullanılan malzemeler altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları söz konusudur. Bu dönemler kuyumculuğunda bulunan küpe, bilezik, yüzük, kemer tokası, çanta ve buna benzer aksesuarlar üretilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda kuyumculuk önemli bir iş koludur ve takı ustaları kuyumculuk teknikleri kullanmışlar ve üretmişlerdir.

Osmanlı döneminde geleneksel kıyafetler önem arz ederdi ve aksesuarlar çok kullanılırdı. Buna bağlı olarak kemer tokası, fes, çanta gümüş ve yarı değerli taşlarla zenginleştirilir düğün ve önemli günlerde kıyafetler, aksesuarlar kullanılırdı (Şekil 6.12).

6.2 GÜNÜMÜZE KADAR GELEN SEMBOLLER

Semboller daha çok geçmiş uygarlıkların kalıntılarında bulunsa da çeşitli çizimlerde, rölyeflerde, fresklerde ve heykellerde karşılaşmaktayız. Mitolojik hikâyelerde ve kutsal kitaplarda da kelimeyle kavram biçiminde zikredilmektedir. Renkler, şekiller, sayılar sembollerdir. Semboller aynı zamanda içlerine yüklenen anlamları da barındırır. Burada sembolün semptomu nesnedir ya da olayın entelektüel kökenli bir kavramla ya da uzantıları ve içerikleriyle uygun bir kavramla karşılaştırılmasından ortaya çıktığı söylenebilir. Semboller, bize gösterdiklerinden daha fazlasını kısaca, açık ve öz bir şekilde anlatan görsel ve işitsel olgulardır (Ortak, 2010).

Semboller, toplayıcılık ve yağmacı topluluklardaki faaliyetlerle sınırlı olsa da, avcı-toplayıcı ve yerleşimci topluluklarda sembollerin öne çıktığını ve günlük yaşamlarına taşıdığını görmekteyiz. Büyülü düşüncenin deneyimli avcı toplumlarında olgunlaştığı belirtilebilir. Bu durumu törensel gömülerinde, mağaralarla kaya resimlerinde, oymalarla rölyeflerinde, hayvan figürlerinde ve Venüs'lerde, tılsımlı süslemelerinde bolca görmekteyiz. İlkel toplumlarda bulunan büyü türleri için bu "eserlerin" çoğunun "av büyü", bir kısmının da "doğurganlık büyü" olduğu anlaşılmaktadır. Av büyü, rızık (üretim) ile, doğurganlık büyü, hayatın yeniden üretimi (insanların birlikte çalışması) ile ilgilidir. Bu tılsımlar ve büyüler sembollerdir. Bugün bir sanat eseri gibi görünse de ilkel insanların bu şekilde bir kaygısı yoktu. Söz konusu semboller onların gündelik hayatlarının bir parçasıydı ve sembollerin anlamları onların hayatları tarafından şekillendiriliyordu (Şenel, 1995: 104).

Semboller daha çok süsleme, takı, mimari ve dokuma alanlarında kullanım alanına sahip olmakla birlikte din, yeme içme, resim vb. alanlarda görülmekte ve kültürün aktarılmasında semboller önemli bir yer tutmaktadır. Din ve sanat arasındaki etkileşim, günümüzde bile modern resim ve heykellerin gösterdiği gibi devam etmektedir.

Şekil 6.13: Şahmeran. [https://kesfet.tv/wp-content/uploads/2017/02/sahmeran-efsanesi-tarsus.jpg].

Efsaneler, üretilmiş olan pek çok sanatsal yapıta ilham kaynağı olmuştur. Efsanelerle manalarına derinlik veren simgelerin konu edildiği yapıtlar söz konusu toplumun inançlarıyla yaşantılarını da yansıtmaktadır. Anadolu'nun aynası olan efsanelerin yorumlanması hedeflenen çalışmayla efsanelere farklı bir bakış da kazandırılmak arzu edilmektedir. "Yılanların kralı" anlamına gelen "şahmeran" kelimesi Farsçadır (Şekil 6.13). "Maran" yılan anlamına gelir ve "Şah" kelimesi İran'da hala kral anlamında kullanılmaktadır. Şahmeran efsanesi Türk edebiyatında ilk olarak 15. yüzyılda geçer. II. Murat Dönemi şairlerinden Abdi Musa'nın kaleme aldığı "Camasbname" isimli mesneviyle kaplıdır. Bu şiir 1429 senesinde bitmiştir. Şahmeran hikayesini batılılarda Medusa'ya benzetir (Ortak, 2010).

Bir gün odunculuk yapan Camasb adında genç ormanda arkadaşları ile gezerken onlar tarafından bir kuyuya itilmektedir ve orada bırakılmaktadır. Şahmaran, yeraltında insanların ilgisinden uzak yılanlar ile hüküm devam etmektedir. Camasb itildiği kuyuda gizli bir kapağı bulup açması ile birlikte Şahmaran'ın gizli kalmış alemini görür. Kendisiyle âlemini gören bir insanın yeryüzüne yollanması Şahmaran için tehlikeli bir durumdur, çünkü bu yaşadığı âlemin sonunu getirecektir. Bunun için Camasb'ı bırakmaz, fakat birlikte geçirdikleri zaman içinde birbirlerine âşık olmuşlardır. Zamanla ailesini ve ülkesini özleyen Camasb'ın yalvarmaları sayesinde Şahmaran Camasb'a yemin ettirip söz verdikten sonra Şahmaran onu serbest bırakır (Kara ve Burcu, 2019).

Aradan yıllar geçtikten sonra Tarsus Hükümdarlığı tahtında oturan Takyanus çaresi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanır. Muayene eden doktorlardan birisi, hükümdarın yalnızca

Şahmaran'ın etini yemesi ile iyileşeceğini söylemiştir. Rivayet odur ki Şahmaran'ı gören kişinin vücudu pul pul dökülmekte ve parlamaktadır. Eğer hamama herkes çağrılırsa bu sayede Şahmaran'ı gören kişinin bulunabileceğini söyler. Bu sayede Camasb'ın Şahmaran'ın yerini bildiği anlaşılır, Şahmaran bulunur ve hamama getirilir. Bu duruma mukabil, Şahmaran'ın öldürüldüğünden dünyadaki yılanların haberi bulunmamaktadır, onun düğüne gittiğini sanmaktadır. Çünkü Şahmaran giderken Camasb'ı göreceği için süslenerek saçına çiçekler ile tılsım kolyesini takarak çıkmıştır ve bir pusu üzerine yakalanarak hamamda öldürülmüştür. (Kara ve Burcu, 2019).

Tasarım sürecinde panolardaki şahmeranın donuk duruşu ve bakışı resmedilmiştir. Şahmeranın düğünü tarağı bu efsaneden etkilenilerek takı tasarımı oluşturulmuştur.

Şekil 6.14: Danyal Peygamberin Yüzüğünün Tasviri ve Danyal Levhası-Tarsus Müzesi.

[Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

İsmi Kuranda geçmese de Ahd-i Atik-te geçen Danyal Peygamber, Babil Kralı II. Nebukadnezar (MÖ 605-562) döneminde yaşamıştır ve kralın kudüsü fethedip Süleyman mabedini yıktırıp daha sonra Kudüs Yahudilerini Babilde Esarete gönderdikten sonra sürgünde ilmi ve kehanetleriyle halkı kurtarmış bir peygamberdir.

“Hicri takvim 27 yılını gösterdiğinde Hz. Ömer döneminde Tarsus İslam ordularınca fethedilmiştir. Kentin imar ve ihyası sırasında Dönemin komutanı olan Ebul Musa El Eş-ari, kapısı mühürlü bir oda açar ve içinde bir yeşil örtülü sanduka bulunur. Ebul Musa'nın açmış olduğu sandukada Parmağında iki aslanın ortasında bir çocuk figürü tasvirli yüzüğü olan ve kefeni altın işlemeli devasa büyüklükte bir cenaze görülür (Şekil 6.14). Yüzük komutan Ebul Musa El Eş-ari tarafından Hz. Ömer'e gönderir ve yüzük Hz. Ömer tarafından Hz. Ali'ye

gösterilir. Hz. Ali; yüzüğün Danyal Peygambere ait olduğunu, yüzüğün üstündeki betimlemelerin, Danyal Peygamberin yaşadığı hadisenin bir simgesi olduğunu betimlemiştir.

Daha sonra Hz. Ömer, cesetlerin bulunup çalınmasını önlemek için mezarların daha derine gömülmesini emretmiştir. Ebul Musa el-Eş-ari'de komutan, mezarı derin bir şekilde gömdü, mezarın yanındaki nehir suyunu kesti ve kimsenin açmasını önlemek için nehir suyunun mezarın içinden akmasını sağlamak için mezarın yanındaki nehir suyunu kesti ve üzerini bir harç tabakasıyla kaplamıştır.

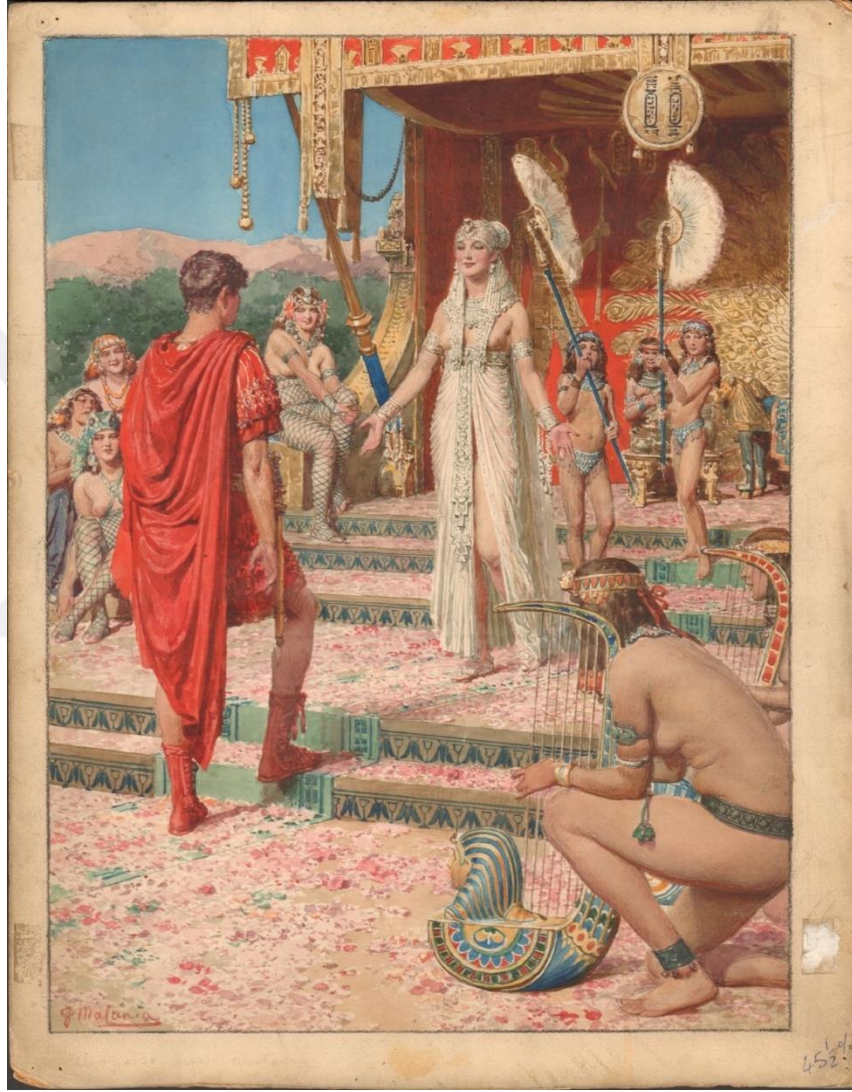
Tez sürecinde bereket peygamberi olan Danyal yüzüğü ilham kaynağı olarak takı tasarımı ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 6.15: Kleopatraya Ait Bir Papirüs Örneği.

[http://www.egyptgiftshop.com/images/papyrus/paintings/cleopatra_large.jpg].

Mısır kraliçesi Kleopatra (Şekil 6.15), Hellenistik krallıkların sonuncusu olan Ptolemaios hanedanının kraliçesi idi. Kraliçenin tarihsel proseteki değeri, politik ve kültürel bakımdan eskiçağdaki Roma ile Mısır dünyasını yönlendirmesidir. Kraliçenin, Caesar ile Marcus Antonius'la kurmuş olduğu politik ilişkiler, krallığının ayakta durmasını; hatta krallık sınırlarını genişletmesini sağlamıştır (Bardakçı, 2018).

Şekil 6.16: Kleopatra ve Marcus Antonius Buluşması. [<https://pin.it/pQJCTdS>].

Babası XII. Ptolemaios'un Ölümü üzerine milattan önce 51 senesinde erkek kardeşi XIII. Ptolemaios ile birlikte Mısır tahtına oturmuştur. Ülke ekonomisinin bozuk olmasından dolayı kardeşi ile taht mücadelesine giriştiği esnada Roma imparatoru Caesar'ın komutanı Pompeius'un Mısır'a kaçması ve Pompeius'un XIII. Ptolemaios tarafından öldürülmesinden dolayı yapılan İskenderiye Savaşından sonra Caesar tarafından Kleopatra Mısır tahtına

ıkarıldı. Caesar ile ilişkisi devam eden Kleopatra Roma'ya seyahat ederek birlikte yaşamaya başladı. Caesar, milattan önce 48 senesinde Mısır'a gelir iken bütün yetkilerini General Marcus Antonius'a devretmiştir. Caesar'ın milattan önce 44 senesinde öldürülmesi ile beraber Roma'da dengeler değişmiştir. Doğu Roma İmparatorluğunun yönetimini ele geçiren Marcus Antonius Kilikyanın başkenti Tarsus'ta Kleopatra ile yakınlaşması ve İşkenderiye, Doğu Kilikya olmak üzere birçok toprak parçasını Kleopatra'ya hediye etmesi Roma'da bulunan Oktavius'un kendisine savaş amasına neden olmuştur. Savaşı kaybeden Marcus Antonius kendi canına kıymıştır, Kleopatra ise kimi rivayete göre engerek yılanı tarafından kimi rivayete göre ise de saına taktığı zehirli bir tarak ile öldüğü söylenmektedir (şekil 6.16) (Güzel, 2017).

Büyük bir aşkın hikayesi ve saltanatın anlatımı tez sresinde takı künyelerine tasarım kaynağı olmuştur. Kavuşma sa tarağı Antonius ve Kleopatranın tarsus buluşmasından etkilenilerek yapılmıştır.

şekil 6.17: Kleopatra Kapısı. [<https://neredegezilir.com/tarsus-gezi-rehberi/>].

Tarsus içinde yer alan Rhegma adlı gl liman görevi görmekte ve limanın etrafı iskele ve depolarla dolu idi. Bu limana açılan Kale duvarı kapısı “Deniz Kapısı” olarak adlandırılmakta Kraliçe Kleopatra ve sevgilisi Marcus Antonius Tarsus'ta buluşmak için geldiğinde bu kapıda gösterişli bir törenle karşılanmış ve günümüzde kapının ismi “Kleopatra Kapısı” olarak kalmıştır. Kleopatra, Tarsus Buluşmasıyla kendisine bağlı bir

Marcus Antonius oluşturmanın metotlarını bulma imkanını elde etmiştir (şekil 6.17) (Güzel, 2017).

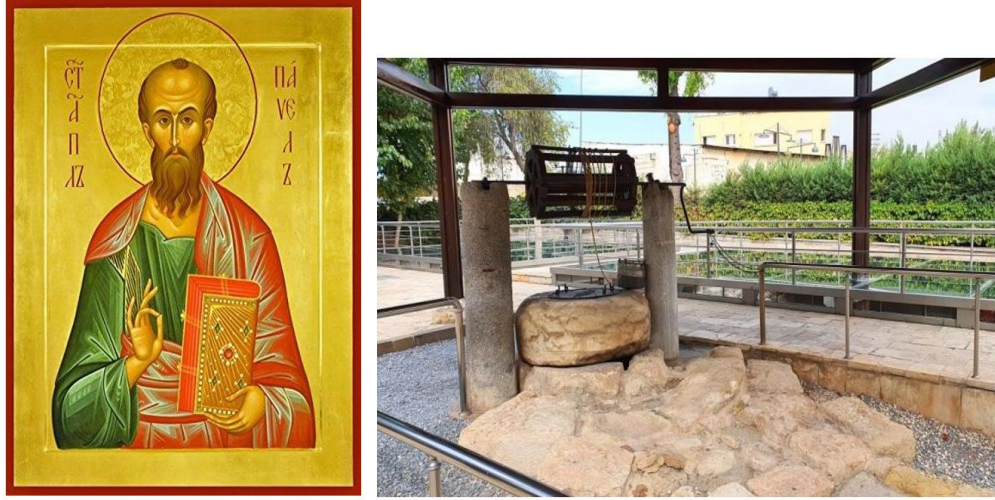

şekil 6.18: Yedi Uyurlar. [Karakalem Resim, Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Yedi Uyurlar anlatısı ilk olarak Kur'an-ı Kerim ve öncesinde yazılmış olan Hristiyan azizlerin metinlerinde geçmektedir. Arapçada “Eshab” “sahip, dost” anlamlarındadır. “Kehf” de “dağlarda oyulmuş ev” vb. yerlerin adıdır. Eshab-ı Kehf'in Türkçedeki anlamıyla “Mağara Dostları” dır. Yani Yedi Uyurlardan ilk kez kutsal dinlere ait kaynaklarda bahsedilmesi bu anlatının sözlü yolla oluşmuş diğ er anlatılardan farklı olarak yazılı kaynaklardan doğduğunu göstermektedir.

Dünyadaki pek çok yerde mekan bulan Yedi Uyurlar inancının Anadolu'daki en mühim İnanç ve Kültür Turizmi merkezi Tarsus'taki Eshab-ı Kehf Mağarası'dır. Hikayenin özünde

Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernus, Debernuş, Şazenuş ve Kefeştatayyuş isimli 7 gencin Arap kaynaklarda çok tanrılı dine inanan dönemin Hükümdarı Takyanus'a karşı gelerek, tek tanrılı Allah inancını benimzeyerek mağaraya kaçmaları sonucu 309 yıl uyumaları ile sonuçlanan hadisedir (Şekil 6.18) (Tarsus Kaynak Kitapçık).

Şekil 6.19: Saint Paul ve Evi. [<https://bigunyineyoldayiz.com/tarsus-gezi-rehberi/>].

Pavlus'un gerçek adı Latince'de Paul, İbranice'de Saul'dur. İsa'dan birkaç yıl sonra doğdu. Aile etkisine sahip bir Roma vatandaşı olan Paulus, doğuştan bir Yahudiydi. Aziz Paul kendisini şöyle tanımlar: "Ben Kilikya'nın Tarsuslu bir Yahudisiyim, küçük bir kasabanın vatandaşıyım" (Elçilerin İşleri). Pavlus, hayatının geri kalanını Hristiyanlık hakkında düşünüp yazarak ve yeni dine mühtedileri bünyesine katarak geçirirken, Hristiyanlığın bir Yahudi mezhebinden bir dünya dinine dönüşmesinde önemli rol oynayan kişiydi. Bugün Hristiyanlığın temelini oluşturan dini öğretiler tamamen Pavlus'un öğretileri ve onun icadıdır.

Pavlus, Tanrı'nın Oğlu'nu Baba Tanrı'nın önüne koydu. Teolojisi Tanrı merkezli değildir, ancak Mesih merkezli İslam'ın kaynağı olan Kuran'da Pavlus'tan özel olarak bahsedilmez. Hz. Pavlus'un tavsiye ettiği bazı dini inanç ve davranışlar, Kuran'da belirtilen bağlılık ve davranışlarla açıkça reddedilmektedir. Bunlardan en önemlisi, Pavlus'un şiddetle desteklediği İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğu inancıyla kefareti (İsa'nın tüm tebaasının günahlarının kefareti için çarmıhta öldürüldüğü) inancıdır. Sonuç olarak, Pavlus kendisini bir havari olarak adlandırmaktan gurur duyuyor. Çünkü İsa Mesih'in onu orijinal havarilerden daha aşağı görmediği için ona böyle hitap ettiğine kesin olarak inanıyor. Saint

Paul'un doğduğu ev günümüzde Tarsus ilçesinde Kızılmurat Mahallesi'nde bulunmakta ve Papalık tarafından Hac merkezi ilan edilmiştir (Şekil 6.19).

Şekil 6.20: Kırkkasık Bedesteni, Tarsus Makam Mevkii

[<http://www.tarsus.gov.tr/kirkkasikbedesteni>].

Tarsus'un en mühim tarihsel yapılarından birisi de Kırkkasık Bedesteni'dir. 1579 yılında yaptırılan ilk zamanlarda imarethaneyle (aşevi) medrese şeklinde kullanılan Kırkkasık bedestenini Ramazanoğulları beyliğinden Piri Paşa'nın oğlu İbrahim Bey yaptırmıştır. Dikdörtgen plana sahip olan bedesten ismini yapının dış cephesindeki kaşık süslemelerinden almaktadır (Şekil 6.20) (Ergün, 2020: 68-72). Kırkkasık mimarisi Tarsus'un sembollerinden olup binada yer alan kaşıklar ile kolye tasarımı üzerine iğne oyası eklenerek tasarım ortaya çıkarılmış ve ürün olarak kullanılmaktadır.

Şekil 6.21: Sembollerin Mimariye Yansıması. [Tarsus Milyoncular Konağı-Kızılmurat Mahallesi].

Tarsus kapılarının ise ayrı bir tez konusu olması gerekmektedir. Çünkü evlerin çoğunda kapılar birer sanat eseri özelliği taşımaktadır. Yörede yetişen bitkilerin kapı nişlerine bezenmesi Roma sütunlarının ince işçilikle işlendiği görülmektedir. Tarsus ilçesinde tarihi evlerin dış cepheleri iklim ve yörenin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Evlerin bazılarında roma sütunlarının üzerine üzüm, akantus yapraklarının bezenmesi görülmektedir (Şekil 6.21).

Tarsus beyazı saç iğnesi tasarımı tarsus evlerinde kullanılan taş işçiliğinde üzüm sembolleri görülmektedir. Bu üzüm ve sütun sembollerinden saç iğnesi tasarımı oluşturulmuştur.

Tarsus evlerinin kapılarının üst kısmında demir perforjeler geometrik desenleri sitilize edilerek miftah kolye tasarımına ilham kaynağı olmuştur.

Şekil 6.22: Tarsus Beyazı Üzüm Anıtı, Tarsus İlçesi İsmetpaşa Mahallesi [Fotoğraf: Sultan Özçürümez].

Tarsus Beyazı Üzümü coğrafi işareti, 28.05.2004 tarih ve 25475 sayılı Resmi Gazetede ilan edilmiştir. Tarsus Beyazı yıllardır yöredeki iklimde yetiştirilen Kent ekonomisine ciddi katkı sağlamaktadır. Şarap, Pekmez, Pestil, Sofralık olmak üzere birçok alanda kullanılmaktadır. Yöre için hayati önem taşıyan kadim kültürlerce de heykel, mimari, kullanılan aletlere ve eserlere yansıyan üzüm her zaman önemli bir ticaret unsuru olarak öne çıkmaktadır (Şekil 6.22).

7. TAKI TASARIMI VE TARSUS YÖRESİ KADİM UYGARLIKLARDA KULLANILAN TAKILAR

7.1 TAKI VE TAKI TASARIMI

Günümüz modasında takılar çok mühim bir yeri vardır. Vücutta ve giysilerde kullanılan küpe, kolye, yüzük, halhal, broş vb. her türlü süs eşyasında tercih edilen takıların görünümü çok eskilere dayanmaktadır. Geçmişten günümüze medeniyetlerin kültürlerinin, inançlarının ve geleneklerinin bir yansıması olarak görebileceğimiz takılar aynı zamanda geçmiş hakkında da bilgi vermektedir. İnsanlar evrende var olduktan sonra günlük ihtiyaçlarını karşılamak için doğada öğrendiklerini çevrelerini gözlemleyerek gereksinimleri çerçevesinde kullanabilecekleri nesnelere dönüştürmüştür. Arkeolojik kazıların neticesinde sağlanan bilgiler çerçevesinde takılar evvela kumaş parçalarının birleştirilmesiyle pratik bir obje olarak tasarlanan, malzeme şeklinde de doğadan dişler, hayvan kemikleri, kabuklar vb. malzemeler tercih edilmiştir. Bir süre tabiatla yaşamaya çalıştıkları için, yarattıkları/ürettikleri takılara, yaşadıkları doğa olaylarını anlamaya çalışırken kendi inançları ile birlikte anlamlar verdikleri gözlemlendi. Günümüzde takılar, sizi kötü ruhlardan koruyan tılsımlar ve muskalar ile kıyafetlerinizi bağlamak için sadece iğne ve broşlardan değildi. (Türe, 2005: 12).

Tarihi proseste yapılan arkeolojik kazılardan sağlanan bilgiler çerçevesinde takıların ilk kullanımının gündelik ihtiyaçları karşılaması beklenirken, daha sonra takı takmanın fiziksel ve zihinsel gücü artırması bekleniyor. Arkeolojik kazılarda bulunan takı örneklerine baktığımızda takının sadece fiziksel ve zihinsel güç vermek için kullanılmadığını, aynı zamanda bir topluluğa aidiyet ve bütünlüğünü gösterebilen bir sembol olarak kullanıldığını anlıyoruz. Büyü ve dini inanışlar gibi manevi duygulardan doğan, tarihsel süreçte kullanım amacı artan kuyumculuk, değerli taş ve metallerin kullanımıyla beraber maddi açıdan mühim bir kullanım durumuna gelmiştir ve bir sanat eseri olarak görülüp kullanılmıştır. alet. süslemek ve zamanla güzel görünmek için. Günümüzde takılar çok farklı şekillerde kullanılmaktadır, örneğin güzel bir görünüm sergilemek için, bazen de tarihi süreç içerisinde uğur, tılsım ve nazar değmesin diye kişinin yaşam tarzının ve kişiliğinin simgesi olarak takılmaktadır. İnsanların duygu, düşünce ve inançlarının şekil değiştirmesi olarak görülebilen takılar, taş-tunç, gümüş-altın, pırlanta ve safir gibi pek çok değerli maddeden

yapılmaktadır. Günümüzde vazgeçilmez bir parçamız haline gelen takılar, tam da onlara yüklediği anlam nedeniyle sanatçıların ilgisini çekmiştir (Genç ve Melda, 2019).

7.2 TARSUS YÖRESİ KADİM UYGARLIKLARDA KULLANILAN TAKILAR

7.2.1 Helenistik Dönemi

Helenistik dönemdeki takıları incelediğimiz zaman, daha ziyade insan figürünün tercih edildiğini anlıyoruz. Helenistik dönemdeki takılar heykel şeklinde yapılmıştır. Bu dönemden önce daha sade olan formların yerini; Arslan, insan başı, boğa vb. hayvanların başı almıştır. Kabartma, telkari, granülasyon tekniğinin kullanılmış olduğu söz konusu devirde helen kültürünün ayrılmaz bir parçası olan ve mimari dahil bütün süslemelerde tercih edilen defne ile meşe yaprakları da takılarda kullanılmıştır.

Kıymetli taşlar ile altının harmanlanmak suretiyle kullanıldığı söz konusu takıları oluşturan figürlerle tekniklerin, Helen tarzına orijinal bir nitelik verdiğini söylemek olanaklıdır. Helenistik dönemdeki takılar genel olarak iri formda tasarlanmıştır. Söz konusu iri takıların üstüne zarif ve ince formlar işlenip Helen tarzının ayırıcı özelliği oluşturulmuştur. Takılar kullanılmış olan iyi kuyumculuk teknikleriyle, mitolojik hayvan figürleriyle insan figürlerinin heykele benzer yapılarını takı sanatı ile birleştirerek, emsalsiz kompozisyonlar şeklinde bize kadar gelmiştir.

Şekil 7.1: Kadın Başlığı-Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Şekil 7.2: Saç İğnesi-Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Tarsus müzesinde yar alan figürlerin başındaki kabarık form incelendiğinde saç toplama şekli mi yoksa dönemin özelliğini gösteren başlık veya saç aksesuarı olduğu anlaşılamamıştır (Şekil 7.1). Bilhassa taşlar ve saç iğneleri kemikten ve altından yapılmış olan defne ile meşe yaprakları ile süslenmiştir (Şekil 7.2). Helenistik dönem saç toplama biçimi, figürler anlaşıldığı kadarıyla ortadan ikiye ayrılır gevşek biçimde toplanan saç tepe üstünde başa tutturulmuştur. Önceki devirlere göre süs taşlarında da kullanımın arttığı bilinmektedir. Zümrüt, akuamarin, karneol, yakut, 35 sard, agat, grena, amatist, plasma vb. birçok kıymetli taş doğu ile kurulmuş olan ilişkilerin neticesinde takılar da sık sık kullanılmıştır (Karlıklılı, 2004: 12).

Şekil 7.3: Bileklik, Helenistik Dönem, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Doğu ile batı kültürlerinin birleşimi şeklinde görülen Helenistik dönemde zengin maden yataklarının bulunması, altın takıyla kıymetli taşlar ile bezenmiş mücevherlerin kullanımı artmıştır. Arkaik ve klasik dönemler boyunca mezarlara sunu olarak yapılmış olan ve nadir kullanılan takılar, Büyük İskender'in doğu seferinden sonra soylularla toplumun günlük hayatlarına dahil olmuştur. Mitolojik hayvanlarla insan figürlü halka küpeler, kolye, bilezik, kemiken yapılmış saç iğneleriyle gerdanlıklar, zincirlerle mühür yüzükler yaygın şekilde kullanılmıştır (Şekil 7.3). Kıymetli taşlar ile bezenmiş insan ve hayvan figürlerinin kullanıldığı devir takıları, bol granülasyonla ve telkari tekniğiyle zenginleşmiştir (Yılmaz, 2017: 33).

7.2.2 Roma Dönemi

Helenistik dönemdeki karmaşık ve zarif takılara karşılık, Roma'daki kuyumcular geometrik forma sahip daha sade takılar yapmıştır. Romalılar dönemindeki takılarda daha az altın kullanılmıştır, renkli süs taşları daha fazla kullanılmıştır. Zengin geometrik biçimlerde kesilen altın plakalardan hafif fakat dekoratif takılar tasarlanmıştır. Renkli taşlar, genellikle işlenmek suretiyle kimi zaman da işlenmekesizin tabii formu ile kullanılmıştır. Roma dönemindeki takılarda pahalı maden oranının azaltılması ve süs taşları kullanımının artmasının neticesinde; takı sanatının daha çok insana ulaşabildiği iddia edilebilir. Romalılar dönemindeki kuyumcular geliştirmiş oldukları yeni kuyumculuk teknikleriyle zanaatı daha ileri bir noktaya taşımıştır (Şekil 7.4) (Özgülnar, 2007: 35-50).

Şekil 7.4: Bronz Bilezik, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Şekil 7.5: Sikke Örneği, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Romalılarda takının toplumda yaygınlaşmasındaki en kritik faktör camla bronz vb. ucuz malzemelerin kuyumculukta kullanılmaya başlanmasıdır. Renkli taş kakma montürlerin yan yana sıralanmasıyla oluşan bileziklerle gerdanlıklar, Roma sikkeleriyle madalyonlar devrin sevilen takılarıdır. Bu devirde hilal sarkaçlar, Aphrodite ve onunla alakalı unsurlar, kameolar, herşeyi gören güneş tanrısıyla gençliğin sembolü Helos tasvirli madalyonlar, Herakles düğümü motifi takılarda çok fazla tercih edilmiştir (Şekil 7.5) (Yılmaz, 2017: 62)

Avrupa anakarasındaki zengin kaynaklardan yararlanan Romalılar, takılarda altın, bronz, Sri Lanka'dan safirle Hindistan'dan getirtilen elmasları, cam boncukları ve incileri kullanmıştır. Renkli camlarla imitasyon taşlar yapmışlardır. Romalılar zamanında, takılar, emay, ajur stampa, altın yıldız kaplama, niello, filigree vb. yeni süsleme ve kabartma teknikleriyle yapılmıştır. Kıymetli metal görünümüne dönüştürdüğünden bronzla gümüşün üstüne altın yıldız kaplama tekniği de kullanılmıştır (Yılmaz, 2017: 62).

Tarsus sikkeleri kol düğmesi olarak yapılan tasarıma ilham kaynağı olmuştur.

7.2.3 Bizans Dönemi

Bizans takı sanatını incelediğimiz zaman daha çok diademler, kolyeler, madalyonlar, taçlar, küpeler, gerdanlıklar ve pendantlar, yüzüklerle ve bilezikler, fibulalar, kemerler ve kemer tokalarına rastlarız. Yine bu devirde takı numunelerinde, gösterişli ve sarkaçlı iri taçlar kullanılmıştır, dinsel gücü ortaya koymak için bol miktarda altın madeniyle kıymetli taşlar ile bezeli bu gösterişli takılar devrin kuvvet ve statü göstergesi olmuştur. VI. asırda

Constantinapolis imparatorluğu kuyumculuk merkezi olmuştur. Antik sanat tesirlerinin azaldığı, yerine Hristiyanlık ile alakalı temalarla sembolleri geçtiği bu aşamada Constantinapolis atölyeleri kendisine özgü teknikleri, formlarla desenleri geliştirmiştir Şekil 7.6) (Türe, 2006: 18).

Şekil 7.6: Bronz Tarak, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Bizanslılar döneminde hayatla sanatı yönlendirmekte olan en mühim faktörlerden birisi Hristiyanlıktır. Hristiyanlık dininin en yaygın sembolü olan, birbirini kesen iki doğrudan oluşan haç simgesi, kiliselerde, sütun başlıklarında, kadınların takılarında, mücevher kutularında kullanılmıştır, dindarlığın sembolü olduğu kadar dekoratif bir nesne haline gelmiştir. Bizans takı buluntuları arasında en geniş yere sahip olan küpeler, Orta Bizans devrinde ortaya çıkan kimi yeni modeller haricinde form olarak Roma küpelerinin süreğidir. Erken Bizans devrinin yaygın modeli olan halkalı ve sarkaçlı küpelerde sarkaç zincir, boncuk veya yuvaya alınmış taşlardan yapılmaktadır. Şarniel ile yapılan kimi iri halka küpelerde yüzey, granülasyon ya da Burma tel halkaların aplikasyonu ile zengin bir şekilde süslenmiştir (Türe, 2006: 21).

Roma, Bizans ve Helenistik dönemlerde tarak ve saç iğneleri süslenme ve aksesuar olarak değişmeyen objelerdir. Modern dönemlerde de kullanılan vaz geçilmez takılardandır. Tarsus Beyazı saç iğnesi, Şahmeran Kavuşıma Tarağı ve Şahmeran Düğünü Tarağı olmak üzere Tarsus Müzesindeki eserler günümüze uyarlanarak üç farklı tasarıma ilham kaynağı olmuştur.

Şekil 7.7: Saç İğnesi, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Bizans devrinin yaygınlık kazanan bir modeli olan dinsel motifler ile bezenen halkalı ve sarkaçlı küpelerde kabartma, filigre, ajur teknikleriyle granülasyonla bezeme tekniği de kullanılmıştır.

Küpelerde genel olarak kullanılan formların Bizans devrinde farklı simgesel manalarının bulunduğu görülmektedir. Orta Bizans devri rölyefleriyle mozaiklerinde bol bol rastlanan, kadınların boynundaki geniş yakalık gerdanlıklar, birbirlerine menteşelerle bağlı plaka parçalarını bezeyen renkli süs taşlarıyla ve ajur oymalarıyla Doğu tesirleri gösteren takılardır (Türe, 2006: 22). Bizans devride gelinlere düğünde armağan olarak verilmekte olan kolyelerde, saç iğnelerinde ve yüzüklerde, kimi zaman evlenen çiftlerin portreleri, kimi zaman da dinsel motiflere sık sık yer verilmiştir. Söz konusu kabartmalardaki öğelerden o zamanlar takıya sembolik manaların çok fazla yüklendiği anlaşılmaktadır. Takılara kabartma tekniğiyle işlenen portrelerle ve başka figürlerle bu devirde takı sanatsal bir kimlik kazanmıştır.

Şekil 7.8: Haç Kolye Ucu, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Bizans döneminde takılarında tercih edilen stillerle temalarda dinsel tesirlere sık sık rastlanır. Dinsel sembollerle temaların süslemeler ve zengin kuyumculuk teknikleri ile harmanlanmış olduğu takılarda; İsa, Meryem Ana ile Haç figürleri vardır (Şekil 7.7, Şekil 7.8) (Türe, 2006).

7.3 TARSUS'TA KULLANILAN TAKI ÇEŞİTLERİ VE KULLANIM ALANLARI

Takı tarihte günlük ihtiyaçları karşılamak için bir araç olarak kullanılırken, gelenek görenekler ve inanışların etkisiyle zaman içerisinde değişiklik göstererek, değerli madenlerle zenginleştirilmiştir. Altın, gümüş, doğal taşlar vb. maddeler ile zenginleştirilen takılar toplumda yatırım, ticaret ve hediye olarak kabul görmüştür.

7.3.1 Takı Çeşitleri

Taç (Saç Bağı): Asalet, güç, otorite ya da monarşinin simgesi şeklinde giyilmekte olan bir başlıktır. Tarih öncesi çağlarda, tanrıların tapınakları, adakları ve heykelleri, tanrıların gücünün bir işareti olarak ve daha sonra bir onur nişanı olarak taçlandırıldı. Günlük hayatta doğum, düğün, cenaze gibi özel günlerde aşk göstergesi olarak taçların takıldığını görmekteyiz (Şekil 7.9).

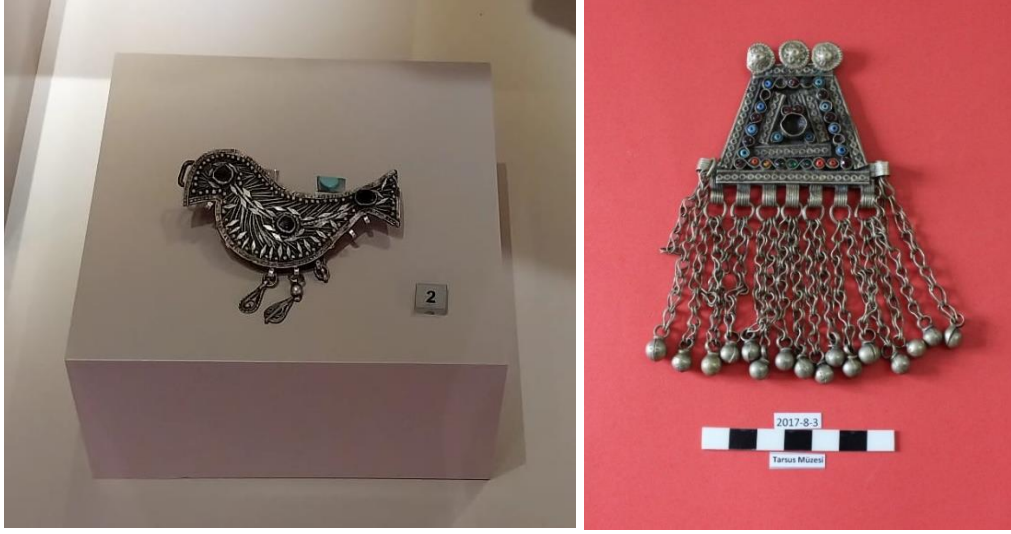
Şekil 7.9: Saç Bağ, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Küpe: Kulak memelerinde kullanılan bir süstür. Kadınsı bir takı olarak kabul edilen küpeler, basit yüzük süslemeleri olarak kullanılmış ve zamanla birçok şekil, malzeme ve teknikle zenginleştirilmiştir (Şekil 7.10).

Şekil 7.10: Küpe, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Toka: Kadınların saçlarını ve bellerini tutturmasını ve biçimlendirmesini sağlayan takılardandır. Tarih öncesinden başlayarak, malzemeleriyle biçimlerinde çeşitlenme olan tokalar, yalnızca süs için kullanılmaz fonksiyonelliğe de sahiptirler ve bu yüzden vazgeçilmezdirler (Şekil 7.11).

Şekil 7.11: Kemer Tokası, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Yanakça: Burnun kanadına takılmakta olan süslü halkalara verilen isimdir. Genel olarak doğu medeniyetlerine has bir takı olan hızma, çağımızda geçici olarak yapıştırılarak da yaygın şekilde kullanılır (Şekil 7.12).

Şekil 7.12: Yanakça, Osmanlı Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Kolye: Takıların uçlarına süslemeler konularak boyna takılan takıların genel adıdır. Aslında ögesiz zincirler, farklı halkalardan ve şekillerinden oluşan tek parçalı olanlara kolye, çok parçalı zincirlere ise gerdanlık adı verilir. Boynun etrafındaki takılara ise boyunluk denir (Şekil 7.13).

Şekil 7.13: Kolye, Bizans Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Pendantif: Deri, zinci ya da kumaş vb. malzemelerden yapılan kordona takılmak suretiyle boyunda kullanılmakta olan bir takıdır. Küpedeki ögeyle kolyenin öteki parçalarından daha büyük ya da tek unsur olarak kullanılabilir. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

Yüzük: El ve kimi zaman da ayak parmaklarına takılan metal halka olan yüzük, evvela otorite göstergesi şeklinde ortaya çıkmıştır, sonradan hükümdarla toplum, tanrıyla din adamları arasındaki bağları sembolize eden bir anlam kazanmış olup bunun devamı olarak evliliği temsil eder (Şekil 7.14).

Şekil 7.14: Yüzük, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Bilezik: Genellikle bileğe süs olarak takılan altın veya gümüşten yapılmış bir halkadır. Erkeklerin de bilezik taktığı tarih öncesi dönemlere ait heykel ve kabartmalardan anlaşılmaktadır (Şekil 7.15).

Şekil 7.15: Bileklik, Roma Dönemi Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

Halhal: Kadınların ayak bileklerine takarak kullandıkları bilezik çeşididir. İran ile Anadolu'da tarih öncesi dönemde halhal yapımında mermer, ahşap ve deri bile kullanılıyordu. Halhalların çoğunda, hareket ettiğinizde ses çıkarması için çingiraklar veya boncuklar bulunur. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

Pazubent: Belirli bir amaç ile kola geçirilen enli kuşak ya da kolçak olan pazubent, bir tür kol muskasıdır. Kolun üst kısmında kullanılmaktadır. Asurlular dönemindeki kabartmalarda tanrılarla erkeklerin, Geç Hitit kabartmalarıyla Roma devrindeki kadınların da pazubent taktıkları bilinir. Kuvvete dikkat çekmek için kullanılır. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

Aplik: Elbiseye tutturulur. Tarihte farklı malzemelerden üretilmek suretiyle sık sık kullanılmıştır. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

Broş: Kadınlar tarafından kullanılan dekoratif bir süs iğnedir. Bunlar dikdörtgen, kare, daire, elips vb. geometrik şekiller ya da bitki ve hayvan motifleri kullanılmak suretiyle, üretildikleri devrin sanat üslubuna uygun malzemelerle süslemeler kullanılarak yapılmıştır. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

Düğme: Giysileri tutturmak veya süslemek için dikilen sert malzemelerden yapılmış küçük bir tutturucudur. Seramik düğmelerin tarih öncesi çağlardan beri kullanıldığı bilinmektedir. Gömlek kollarına manşet bağlamak için kullanılanlara "Kolluk veya kol düğmesi" denir. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

Fibula: Pelerinlerin uçlarını tek omuzda birleştirmek ya da iki omuzda kıyafete tutturmak üzere kullanılmaktadır. Tarsus müzesinde yapılan araştırma sonucunda envanter kayıtlarında rastlanılamamıştır.

İğne: Genel olarak kadınların süs şeklinde kıyafetlerinin göğüs, yaka vb noktalarına takmış oldukları süslerdir. İğnelerin üretilmesinde önceleri kemik kullanılır iken, sonradan başta tunç olmak üzere pek çok malzeme kullanılmıştır. Kimi örneklerde iğnenin baş kısmına taşlar ya da boncuklar konmuştur (Şekil 7.16).

Şekil 7.16: İğne, Roma Dönemi, Tarsus Müzesi. [Fotoğraf: Sultan ÖZÇÜRÜMEZ].

7.3.2 Tarsus'ta Takı Sanatında Kullanılan Malzemeler ve Teknikler

Günümüzde takı moda anlayışı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Geçmişten günümüze kültürlerini, inanışlarını, gelenek ve göreneklerinin yansıması olarak görebileceğimiz takılar, bize bölgenin geçmişi hakkında bilgiler vermektedir. Yaşamları boyunca deneyimledikleri evreni anlama çabası içerisinde oluşan inançları ile hayvan kemikleri, doğadan buldukları taşlar, ağaç kabukları vb. yaptıkları objelere, takılara anlam yükledikleri görülmüştür. Tarihsel süreç içerisinde dönüşerek kullanım amacı genişleyen takılarda, maddi, süslenmek ve güzel görünmek için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 7.17: Tarsus Burma Bilezik [<https://www.artuklutelkari.com/urun/tarsus-bilezigi/>].

Tarsus yöresi geçmişten günümüze kadar gelen, binlerce yıllık kültürü ile takı tasarım alanında sınırsız ve eşsiz seçeneklerini dünyaya sunmaktadır. En çok bilinen ve tercih edilen Tarsus burmasıdır. Eskilerde tamamen el işçiliği ile yapılan burma, günümüzde ise modern teknoloji ve makine imalatı ile yapılmaktadır. Çok eskilere dayanan bu burma 8 ve 9 gözlü, kilitli üretilmiştir. Daha sonraları bu gözler azaltılarak 7 'ye indirilmiştir. Her göz birleşimine birer dirsek atılarak oval bir şekil verilip göze benzetilmiştir. Kullanım amacı süslenme ve estetik odaklıdır. Özellikle düğün, nişan ve özel günlerde geleneksel hediye olarak tercih edilir. Halk arasında bir ritüel olarak Tarsus burması göze benzediği için nazara karşı korunmak amacıyla takılır. İki göz arasındaki kilit ise iki kişinin sonsuza kadar birbirine kilitlenmesi anlamındadır. Çukurova'da bu burmaya kalın burma veya çiftçi burması da denilmektedir (Şekil 7.17).

Tarsus burması üretim yöntem ve teknikleri şöyledir; Rafineriden temin edilen saf altın 22 ayar altın alaşımına dönüştürülmesi için gerekli hesaplamalar yapılır. Saf altına eklenmesi gereken katkı miktarı belirlenir ve katkı malzemeleri bu oranda kuyumcu hassas terazisinde tartılarak hazır hale getirilir. Günümüz teknolojisi ile indüksiyon ocaklarda karbon potada alaşım yapma kurallarına riayet ederek eritilir. Eriyik metal tel şidesine dökülür ve metal

katılaşınca sülfirik asit ile arındılır ve fiziksel temizliği yapılır. şide de kalın şekilde dökülen 22 ayar altın alaşımı önce tavlanoarak yumuşatılır ve silindir makinasının tel çekme bölümünde kalından inceye dogru istenilen kalınlığa göre çeşitli kapılardan geçirilir ve altın alaşımının inceliği uzaması sağlanır.

Silindir makinasının kapıları köşeli olduğu için yuvarlak haddelerden çekilerek altın alaşımına yuvarlak tel şeklini aldırılır. 4 adet tel mengenede sıkıştırılır. 2 sağda 2 solda olacak şekilde ayırılır ve bir kalıp yardımı ile sa örgüsüne benzer şekilde göz göz örülür. Üst üste geçen tellerden üste olan ikili telden birinin yönü değiştirilerek bir modelin oluşumu sağlanır.

Boğumların şekilleri bozulmaması için boğum yerlerinde kaynatılır. Yarı mamul şeklindeki örgü kullanıcının bilek ölüsüne göre llendirilir ve kilit sistemi için gerekli olan geleneksel kilit sistemi kullanılır. Bu kilit sisteminin karşılığında menteşe bulunmamaktadır alaşım metalinin şekil ve sertliğinden faydalanılarak kilitleme işlemi sağlanmış olur. Model sülfirik asit ile ağartılır ve cila makinalarında polisajı yapılır. Ultrasonik yıkama makinasında yıkanır. İstim buhar makinası ile kurutulur ve kullanıcıya teslim edilir.

Tarsus Burma bileziği kadim uygarlıklardan günümüze kadar gelen en popüler ve bilinen bileziktir. Dönemlerin esintilerini yansıtan bilezik yeni ürünler ile piyasada yerini almış olup tez sürecinde müzedeki bileziklerden yeni bir Tarsus Burması tasarımı oluşturulmuştur.

8. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu çalışmanın yöntemi literatür taraması ve uygulama çalışmalarından oluşmaktadır. İncelenen semboller ve ritüelleri günümüze kadar geldiği görülmüştür. Tarsus müzesinde kadim uygarlıklara ait takılar, envanter bilgileriyle araştırılıp tezin tasarım ve ürün çalışmalarına kaynak oluşturmuştur. Somut olmayan kültürel varlıklar araştırılıp postmodern takılar ve aksesuarlar tasarlanmıştır. Tarsus takıları gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Yeni araştırmalara ışık tutacak kaynaklar bulunmuştur.

Bulgular doğrultusunda detaylı incelenen kadim uygarlıklar ve sembollerin günümüze yorumlanarak yeni tasarımlarla doğrusal bir duygu yaratmak istenilmiştir. Tasarım çalışmaları neticesinde geleneksel ve modern malzeme ile üretilen Tarsus'un sembol takıları değerli malzemelerle ön plana çıkarılmıştır. Tasarım ve ürünler anlatılmaz duygu dili haline geldiği düşünülmüştür.

Çalışma boyunca yörenin coğrafi konumu ve tarihçesiyle giriş yapılırken, daha sonra bölgedeki kadim uygarlıklar, ritüeller, gelenek ve görenekler ile yörede geçmişten günümüze kadar kullanılan sembollere değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise takı tasarımından bahsedilerek çeşitli uygulamalar ile çalışma sonlandırılmıştır.

Geçmiş dönemlerden günümüze kadar kullanılan sembollerin resim, heykel, takı ve mozaik gibi alanlarda yoğunlukla kullanıldığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda günümüze kadar gelen sembollerde mevcuttur. Çalışmamızın ana konusu olan takıların ise günümüzde büyük bir önemi bulunmaktadır. Takılar gerek giysilerde gerekse vücut üzerinde kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze değin kullanılan takıların geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Takılar geçmişten günümüze medeniyetleri yansıtmaktadır.

Tarsus yöresinde ise takılar çeşitli kavimler tarafından kullanılmaktadır. Çalışmada dönem dönem takıların kimler tarafından hangi dönemlerde kullanıldıklarından da bahsedilmiştir. Aynı zamanda uygulamalarla da çalışmanın daha anlaşılır hale getirilmesi sağlanmıştır.

Çalışmada öncelikle Tarsus'ta yaşayan kadim Uygarlıklar araştırılmıştır. Bu uygarlıkların tarihi olayları ile Tarsus'a katılan değerleri incelenmiş ve geride bıraktıkları kültürler, efsaneler, mitler ve eserler üzerinden ilham alınarak takı tasarımları yapılarak bu çalışma tamamlanmıştır. Çalışmada, Tarsus Müzesi'nde sergilenen ve Tarsus kazılarında ortaya çıkan etnografik, arkeolojik eserler incelenmiş ve toplumlar hakkında bir öngörü

oluşturulması sağlanmış, bunun sonucunda ise Tarsus'a 6zgü yeni takılar tasarlanarak ortaya yeni ürünler çıkarılmıştır. Bu araştırmada, Tarsus yöresinde kadim uygarlıklardan günümüze kadar gelen sembollerin kullanılarak takı sanatına uyarlanması ile ilgili bir farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Bu çalışmada teorik bilgilerin yanı sıra kişisel çalışmalara da yer verilmişti

8.1 TAKI TASARIMINDA SEMBOLLER KULLANILARAK YAPILAN UYGULAMA ÇALIŞMALARI

8.1.1 Bullet

Örnek	; 1
İsim	; BULLET
Tarih	; 2021
Tür	; Bileklik
Ölçü	; 8 cm x 15cm
Malzeme	; Kösele Deri, Kurşun, İğne Oyası, Güpür, Boncuk, İğne ve Yapıştırıcı
Teknik	; Elde Şekillendirme ve Yapıştırma Nakış Teknikleri, Dikme, Yakma
Renk	; Kahverengi, Gri, Mavi, Kırmızı, Mor, Beyaz, Yeşil
Biçim	; Bitkisel, amorf

- Manifesto ; Kurşun dökme ritüeli eritilmiş kurşunun soğuk suya dökülmesi ve ortaya çıkan biçimin yorumunda kötücül gücün ortadan kalkması veya tespit edilmesi düşünülerek tasarım oluşturulmuştur.
- Tasarım ; Çoklu malzemelerin ve amorf biçimindeki kurşunun uyumu ile tasarım ilkeleri doğrultusunda tasarlanmış olup kurşuna vurgu yapılmıştır.

8.1.2 Kleopatra'nın Düğümü

Örnek ; 2

İsim ; KLEOPATRA'NIN DÜĞÜMÜ

Tarih ; 2023

Tür ; Kolye

Ölçü ; 2x4 cm x 45cm

Malzeme ; Gold ipek kordon, yeşim doğal taşlar, muyiki taşları, deri ip, iğne misina

Teknik ; Örme ve düğüm, peyote tekniği,

Renk ; Yeşil, gold, beyaz, siyah, kırmızı, sarı

Biçim ; Daire, elips

Manifesto ; Kleopatra, Helenistik krallıkların sonuncusu olan Ptolemaios hanedanı kraliçesi ve siyasi zekâsı sayesinde Romalı devlet adamlarını kendisine bağlamıştır. Kleopatra ve büyük aşkı Antoniusus Tarsusta buluşmuş, evlenmiş ve Mısırda her ikisinin ömrü son bulmuştur. Ikisine bu kadar bağlı olan iki aşığın yaşamından etkilenilerek yola çıkılmış ve kleopatra düğümü tasarımı ortaya çıkmıştır.

Tasarım ; Kolye tasarımı iki parça hazırlanmıştır. Muyiki taşları tuğla örme tekniği ve yeşim doğal taşları ipe dizimiyle tasarım tamamlanmıştır. Kordon iplerin aşk düğümü teknikleriyle tasarım meydana gelmiştir. Kordonun ve taşların zıt rengi tasarıma hareketlilik kazandırmış, tasarımın odak noktasına vurgu yapılmıştır.

8.1.3 Kırkkaşık

Örnek	; 3
İsim	; KIRKKAŞIK
Tarih	; 2018
Tür	; Gerdanlık
Ölçü	; 12cm X 46cm
Malzeme	; Tunç, İğne Oyası, Boncuk, Tel Kırma
Teknik	; Tunç şekillendirme, İğne Oyası
Renk	; Tunç, Pembe, Beyaz, Kırmızı, Siyah
Biçim	; Geometrik/Daire
Manifesto	; Tarsus'un sembollerinden Kırkkaşık Bedesten' nin duvarlarındaki kaşık gravürlerinden yola çıkılmıştır. Begonvil çiçeğiyle (konsolos çiçeği) yeni fikirler oluşturdum. Yaptığım tasarım Çukurova Kalkınma Ajansı 2018 yılında Mansiyon ödülüne layık görülmüştür.
Tasarım	; Tunç elementin dövülerek kaşık formu ile belli bir düzen içerisinde sıralanması ve iğne oyası tekniğiyle tasarım meydana gelmiştir. Tasarım ilkelerinden tasarlanmış olup kaşıklara vurgu yapılmıştır.

8.1.4 Meyir

Örnek	; 4
İsim	; MEYİR
Tarih	; 2020
Tür	; Kolye
Ölçü	; 19 cm x 16 cm x 5cm x 8cm
Malzeme	; İnci Dokuma Tezgahı, Koton İpler, Bakır, İğne Oyası, Çeşitli Takı Materyalleri
Teknik	; Bezayağı Dokuma Tekniği, İğne Oyası, Elde Süsleme
Renk	; Kırmızı, Yeşil, Krem, Oksit Sarı, Siyah, Bakır Tel

- Biçim ; Geometri/Amorf
- Manifesto ; Mehir, erkeğin evlenirken eşine verdiği veya taahhüt ettiği para, altın, ziynet eşyası veya başka bir mala denir. Anadolu’da geleneksel- kırsal kesimlerde meyir anlaşması devam etmektedir. Bu tasarımda ilham kaynağım kökeni, Orta Asya olan Anadolu’da Selçuklulardan günümüze kadar gelen dokuma tekniği olmuştur. Toplumların inanış ve gelenekselliği doğrultusunda değişim gösteren dokuma desenleri günümüze kadar gelen ve değişmeyen sözsüz iletişimdir. Bu tasarım manevi duygularını da aramaya odaklanılan kadınlar olmuştur.
- Tasarım ; Bez ayağı dokuma tekniğiyle günümüze uyarlanmıştır. Kolyenin dokuma kısmı bakır çubuklara dikimi ile birleştirip tasarım tamamlanmıştır. Tasarım bütününde asimetric denge unsuru vurgulanmaktadır.

8.1.5 Tarsus Burması

Eskiz Çizim

Artistik Çizim

Örnek	; 5
İsim	; Tarsus Burması
Tarih	; 2023
Tür	; Bilezik
Ölçü	; 5,8x6,8 cm
Malzeme	; Altın
Teknik	; Kuyumculuk
Renk	; Altın sarısı
Biçim	; Geometrik/oval
Manifesto	; Tarsus yöresine ait düğün, nişan ve özel günlerde geleneksel hediye olarak kullanılan Burma halk arasında nazara karşı korunmak amacıyla kullanılır
Tasarım	; Tarsus burmasına oval şekil verilerek göze benzetilen boğumların arasına renkli taşlar ile göz bebeği eklenerek görsel tasarım vurgusu oluşturulmuştur. Bütünlük ölçü/oran ritim vurgusu bulunmaktadır.

8.1.6 Bukağı

Örnek	; 6
İsim	; BUKAĞI
Tarih	; 2021
Tür	; Kolye
Ölçü	; 4,5cm X 95cm
Malzeme	; İnci dokuma tezgâhı, iğne, hayal ip, çeşitli renkte fırınlanmış kum boncuklar,3 mm kristal
Teknik	; Tuğla ve peyote tekniği
Renk	; Kahverengi, mavi, koyu mavi, krem,
Biçim	; Geometri/dikdörtgen
Manifesto	; Yörük kültürünün motiflerinden olan bukağı motifi, aileyi oluşturan birliğin sembolüdür. Koç boynuzu, eril gücü; eli belinde motifiyse

dişiliği ve doğurganlığı anlatır. “Bukağı” sözcüğü Türkçe ’de, atların ön ayaklarına takılan ve onların meradan, ovidan uzaklaşmasını engellemiş olan iki zincirden oluşan bir metaldir. sözlük anlamına da bakıldığında bukağı motifi toplumlara bağılılığı simgelemektedir. Sonsuza kadar eşiyle olan evliliği simgeleyen bu motifin, değişik yorumları bulunmaktadır. Kilim desenlerindeki bukağı motifi ise toplumların gelenek, ve inançlarını sembollerle anlatım biçimidir. Bukağı kolye tasarımı Anadolu kadınının sessiz bir ifade biçimidir.

Tasarım ; Farklı geometrik motiflerin değişik renklerle bir araya geldiği tasarımda kullanılan boncuklar aynı eksende birbirini takip eden düzenli tekrarlar ile birleştirilmiştir. Bütünlük ölçü/oran ritim vurgusu bulunmaktadır.

8.1.7 İsis

Örnek	; 7
İsim	; İSİS
Tarih	; 2020
Tür	; Gerdanlık
Ölçü	; 4 cm x 45 cm
Malzeme	; Lapis Lazuri, Bakır Para, Firuze Taşı, Koton İp
Teknik	; Örme, düğümleme, kuyumculuk teknikleri
Renk	; Mavi, Kırmızı, Sarı Gold, Bakır,
Biçim	; Geometrik/Daire, Üçgen
Manifesto	; Mısır uygarlığı; tarihten günümüze önemli medeniyetlerden biridir. Mısır medeniyetinde çoğu zaman tanrı ve tanrıçalar yarı insan ve yarı hayvan şeklinde sembolleştirilmiştir. Mısır mitolojisinde 13 tanrı ile tanrıça vardır ve en çok etkileyen tanrılardan biri İsis, olarak bilinmektedir.

Tanrıça İsis ismi ilk eski krallık döneminde Sakkara'daki piramit metinlerinde (MÖ 2575-21509) geçmektedir. Eski Mısır dilinde taht anlamına gelen İsis kadim Mısır için ailenin, dengenin, kadının, tabiatın ve büyüünün koruyucu sembolüdür. İsis yeryüzü ve yağmur tanrıçasıdır. Tasarım sürecinde İsisten ilham alarak, İsis'in özelliklerine farkındalık yaratmak istedim.

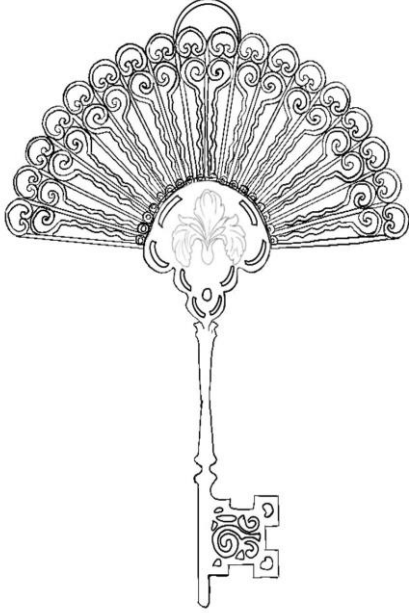
Tasarım ; Tasarımda taşların tuğla örme tekniği kullanılarak üçgen formdaki taşların yan yana dizilimiyle oluşturulan kolye tamamlanmıştır. Kolye uçlarına bakır malzemeden farklı uygarlıklardan günümüze ulaşan Tarsus Sikkeleri eklenerek kolya tamamlanmıştır. Tasarım ilkelerinden görsel ağırlık vurgusu düşünülerek tasarlanmıştır.

8.1.8 Şecereddur

Örnek	; 8
İsim	; Şecereddur
Tarih	; 2021
Tür	; Çanta
Ölçü	; 2 m x 22 cm x 22 cm.
Malzeme	; Koton ip, Tığ, Kâğıt ip, Güpür,
Teknik	; Çarpana Dokuma, Tığ örme, Elde dikme ve süsleme
Renk	; Kahverengi, Pembe, Turuncu, Siyah, Krem, Vizon
Biçim	; Geometrik/Daire, Bitkisel
Manifesto	; Memluklerin hüküm sürdüğü Tarsus'ta o dönemlere atıfta bulunarak Memlüklü devletin ilk kadın sultanı Şecereddur 'un ismini yaşatmak gücü, bereketi, düzeni ve yaratıcılığı simgelemesini Yörük kültürü çarpana dokuma tekniğiyle günümüze uyarlanan çanta zamansızlığın bir yansımasıdır.
Tasarım	; Tığ örme ve çarpana dokuma tekniğiyle tasarlanmıştır. Çanta kısmı ölçülü örülmüştür. Askı kısmı ise zıt renklerin bir arada kullanımıyla dokumaya hareketlilik kazandırılmıştır. Tasarımın genel bütününde malzemelerin tür, renk, doku farklılıkları ile zıtlık ve ritim algısı yaratmaktadır.

8.1.9 Miftah

Eskiz Çizim

Artistik Çizim

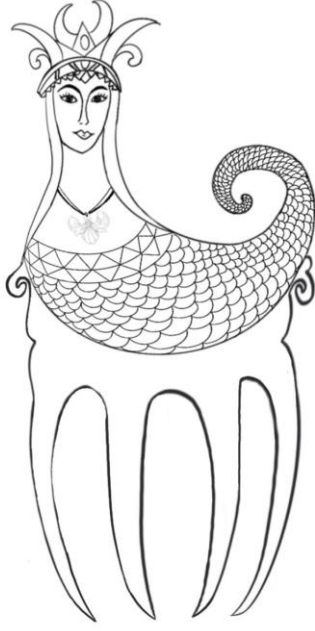
Örnek	; 9
İsim	; MİFTAH (her kapıyı açar)
Tarih	; 2022
Tür	; Kolye Ucu
Ölçü	; 3cm x 8cm
Malzeme	; Bronz
Teknik	; Telkâri, eskitme,
Renk	; Eskitme Bronz
Biçim	; Stilize edilmiş Asma Filizi
Manifesto	; Huzur ve bereketli bir hayat bulmak için, hayırlı kısmet açma, güzellik ve huzuru bulma kalp anahtar kolyesi tasarlanmıştır. Tarihi Tarsus evlerinin kapı üstlerinde bulunan dökme demir malzemesi ile stilize edilmiş çiçek desenlerinden esinlenilmiştir. Bu desenlerin Stilize

edilmiş asma üzümlerinin filizlerini benzeterek tasarım yorumlanmıştır.

Tasarım ; Tek parça olan kolye aparatı kuyumculuk teknikleri ile tasarlanmıştır. Tasarım ilkelerinden bütünlük algısı ile vurgulanmıştır.

8.1.10 Şahmeran'ın Düğünü (Zazen)

Eskiz Çizim

Artistik Çizim

Örnek	; 10
İsim	; ŞAHMERAN'IN DÜĞÜNÜ (ZAZEN)
Tarif	; 2022
Tür	; Saç Tarağı
Ölçü	; 12cm X 9cm
Malzeme	; Akçaağaç, Gümüş, Toprak Boya
Teknik	; Ahşap Yontu, Ahşap Yakma, Soyutlama, Mine, Kazıma, taş yerleştirme
Renk	; Kahverengi, Gri, Yeşil, Kırmızı, Beyaz, Siyah, Sarı,
Biçim	; Bitkisel/Natüralist Çiçek, Figür
Manifesto	; Sembolik tarak Tarsus'un şahmeran efsanesini temsilen tasarlanmıştır. Şahmeran insanoğlunun ihanetini, ayrılışını, yılanlarına söylediği düğün yalanını en güzel anlatım şekli olarak tasarlanmış ve şahmeran

'ın düğünü (Zazen) isimli meditasyondaki duruşun ifadesi eklenerek bu tasarım meydana gelmiştir.

Tasarım ; İki farklı malzemeden oluşan tarak tasarımında kazıma, mine, değerli taşların yerleştirilmesi ve kolyesinde süsen çiçeği gümüş eskitme motifi yakma tekniği uygulanmış olup tarak kısmı, kesme ve yontu ile tamamlanmıştır. Tasarım ilkelerinden ritim algısı düşünülerek tasarlanmıştır.

8.1.11 Kavuşma

Eskiz Çizim

Artistik Çizim

Örnek ; 11

İsim ; KAVUŞMA

Tarih ; 2023

Tür ; Tarak

Ölçü ; 8 cm X 13 cm

Malzeme ; Akçağaç, epoksi, gümüş,

Teknik ; Ahşap Yontu, Ahşap Yakma, Kazıma ve Oyma Tekniği

Renk ; Kahverengi, Gümüş bej,

Biçim ; Bitkisel/Natüralist Meyve, Geometrik Elips

Manifesto ; Roma Generali Marcus Antonius büyük aşkı Mısır Kraliçesi VII. Kleopatra ile Tarsus'ta (deniz kapısı) olarak da bilinen Kleopatra kapısında buluşmalarının hikayesidir. Üzüm asma yaprağı sembolü tarsus mimarisinde o evde yaşayan insanların hangi meslek sahibi olduğunu gösteren ayrıca dış mekan bina süslemelerinde kullanılan bir semboldür. Roma dönemi üzüm sembollerini saç tıraşı olarak tasarımı yapılmıştır. Bazı kaynaklarda Kleopatra'nın zehirli bir tarak

ile öldüğü yazılır. Tasarım üç farklı ögenin sentezinden meydana gelmiştir.

Tasarım ; Tek parçadan oluşan tarak, dış kısımları kesme ve yontu tekniği. Üst kısmı ahşap, ortasında Kleopatra ile Antonius oyma ve kazıma tekniği uygulanmış, asma yaprakları ise yakma tekniğiyle tamamlanmıştır. Tasarım görsel yönlendirme vurgusuyla tamamlanmıştır.

8.1.12 Tarsus Beyazı

Eskiz Çizim

Artistik Çizim

Örnek ; 12

İsim ; TARSUS BEYAZI

Tarif ; 2023

Tür ; Saç İğnesi

Ölçü ; 4,5cm X 22cm

Malzeme ; Kemik, seramik hamuru, tel kırma, altın varak

Teknik ; Yontu ve kesme, elde seramik biçimlendirme, tel kırma

Renk ; Yeşil, beyaz, sarı, gold, krem, kahverengi, altın sarısı

Biçim ; Geometri, Bitkisel/Amorf

Manifesto ; Tarsus çok kültürlü, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış. Kilikya'nın başkenti olmuş Tarzi, Tarşa, Tarsos, Tarsis vb. isimlerle anlatılır. Üzüm salkımı Bizans ve Romada dahil olmak üzere eski kültürlerden günümüze kadar daima zenginliğin sembolü olmuştur. Bazı Kavim uygarlıklarda üzüm salkımında her üzüm tanesi bir altını

veya zenginliğe atılan bir adım basamağı işaret ettiği anlatılmaktadır. Üzüm, Hristiyanlık öncesi mitolojide bereket sembolü olarak kullanılmıştır. Roma dönemi mimari sütunlarından uyarladığım ve Tarsus beyazı (topacık) coğrafi işaretli üzümün saç iğnesi formundaki tasarımı günümüze uygun tasarlanmıştır.

Tasarım ; Saç iğnesi iki bölümde tasarlanmıştır. İğne kısmı kemikten, üzüm ve yaprak ithal seramik hamuru ile elde şekillenmiştir. Filizler tel sarma tekniğiyle tamamlanmıştır. Tasarım ilkelerinden görsel ağırlık vurgusu ile tasarlanmıştır.

8.1.13 Danyal Yüzüğü

Eskiz Çizim

Artistik Çizim

Örnek	; 13
İsim	; DANYAL YÜZÜĞÜ
Tarif	; 2023
Tür	; Yüzük
Ölçü	; 2,2 cm X 2,4 cm
Malzeme	; Gümüş
Teknik	; Kuyumculuk Teknikleri, Kazıma, Eskieme
Renk	; Gümüş
Biçim	; Geometrik/Daire, Oval
Manifesto	; Kaynaklarda bereket peygamberi olarak bilinen Hz. Danyal Peygamberin mezarı Tarsus'tadır. Bulunduğu yere bolluk getirmiştir. Asırlardır yüzük takan kimselere bereket ve huzur getirdiğine inanılırdı. Tasarımın üst kısmında iki kenardaki aslan figürü Çocuk Danyal'ı mağarada büyüten koruyucularıdır.

Tasarım ; Yüzük çalışmasının üst kısmı kazıma tekniğiyle doku kazandırılmıştır Yüzüğün kenar ortasına Tarsus'un simgesi süsen çiçeğinin çizimi eklenmiştir. Tasarım kuyumculuk teknikleriyle tamamlanmıştır. Bu çalışma, tasarım ilkelerinden görsel ağırlık vurgusuyla tasarlanmıştır.

8.1.14 Cydnos

	Eskiz Çizim	Artistik Çizim
Örnek	; 14	
İsim	; CYDNOS	
Tarif	; 2023	
Tür	; Kol Düğmesi	
Ölçü	; 1,9 cm X 1,9 cm	
Malzeme	; Gümüş	
Teknik	; Kuyumculuk Teknikleri	
Renk	; Gümüş eskitme	
Biçim	; Geometrik/Daire	
Manifesto	; Sembolik olarak Kilikya ve Persler tarafından tarsus antik sikkelerinden esinlenilmiştir. Bir ödeme aracı olarak kullanılan sikkeler aynı zamanda tanrı ve tapınakları konu alarak şehrin reklamını yapmakta idi. Antik çağda olup biten bir çok şey iletişim ve tanıtım aracı olarak kullanıldıkları sikkelerden öğrenilmektedir. Sikke üzerinde ise tanrının insanoğlunu cezalandırması betimlenmiştir. Cydnos adı Kadim uygarlıklarda nehirler tanrısı olarak anlatılır. Günümüzde ise Tarsus Çayı'nın adıdır.	

Tasarım ; Kol düğmesi çalışmasının üst kısmı kazıma tekniğiyle doku kazandırılmıştır. İğne kısmı ise kenar ortasına Tarsus'un simgesi süsen çiçeğinin çizimi eklenmiştir. Tasarım kuyumculuk teknikleriyle tamamlanmıştır. Bu çalışmada düğme kısmında tasarım ilkelerinden görsel ağırlık vurgusuyla sikkeye atıf yapılarak tasarlanmıştır.

9. SONUÇ

Bu Yüksek Lisans tezi başlangıçta Tarsus'ta var olan kadim uygarlıkları araştırmayı amaçlamıştır. Bu uygarlıkların tarihi olayları ve Tarsus'a katkıları, değerleri incelenmiş ve geride bıraktıkları kültürler, efsaneler, mitler ve eserler üzerinden ilham alınarak takı tasarımları yapılarak çalışma tamamlanmıştır. Tarsus Müzesi'nde sergilenen ve Tarsus kazılarında ortaya çıkan etnografik, arkeolojik eserler incelenmiş ve toplumlar hakkında bir öngörü oluşturulması sağlanmış, bunun sonucunda ise Tarsus'a özgü yeni takılar tasarlanarak ortaya yeni ürünler çıkarılmıştır. Bu araştırmada, Tarsus yöresindeki uygarlıklardan günümüze kadar gelen sembollerin kullanılarak takı sanatına uyarlanması ile ilgili bir farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Bu çalışmada teorik bilgilerin yanı sıra kişisel çalışmalara da yer verilmiştir.

Takı, İnsanoğlunun varoluşundan beri, kimi zaman gösteriş sembolü olarak kullanılırken kimi zaman da büyü ve sihirden korunma amacıyla kullanılmıştır. Tarihin ilerleyişi takının yapıldığı malzemeye birlikte takının motiflerini de etkilemiştir. Takı yapanlar ve takı tasarımcıları yaşadıkları olaylardan, mekanlardan, tarihten etkilenmekte ve hala tarihsel simge, sembol, motifler ve mitler üzerinden takı tasarlamaktadır.

Tasarımda tarihsel gelişmeleri bir sıralamaya koyarak eserler oluşturulmuştur. Tarsus Beyazı üzümünün, Tarsus evlerindeki köşe duvarlarındaki Roma sütunu ile birleşmesi sonucu mimari semboller incelenmiş ve bir saç iğnesi ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Tarsus'ta Yörük kültürünün hakim olması ile çarpana dokuma örnekleri üzerinden bir bukağı kolye ile örme çanta tasarlanmıştır. Helenistik dönemin en yoğun yaşandığı coğrafyalardan biri olan Tarsus'ta O döneme ait arkeolojik buluntular Tarsus Müzesinde incelenmiş bunun sonucunda Shen sembolüne benzetilerek gerdanlık ve taşlarla bezeli bir kolye tasarımı yapılmıştır. İlerleyen yıllarda Kleopatra'nın Tarsus'ta güçlü bağı olması sonucunda kente ismini bıraktığı Kleopatra kapısı ile zengin ve gösterişli yaşamının sembolü olarak bir tarak ortaya konmuştur. Bizans İmparatorluğu dönemine gelindiğinde ise Tarsus her zaman güçlü bir uç beyliği konumunda kalmıştır. Tarsus kazılarında çıkarılarak Tarsus Müzesi'nde sergilenen Bizans dönemine tarihli bir sikke çalışmamızda kol düğmesi olarak tasarlanmasına ilham kaynağı olmuştur.

Tarsus'ta yaşayan bir diğer uygarlık Memlûklûlerin uzantısı olan Ramazanoğulları beyliğine ait Kırkkaşık Bedesteni'dir. Kırkkaşık Bedesteni'ndeki mimari semboller araştırılmış duvarlarındaki kaşık sembollerinin bolluk, birlik ve bereketi simgelemesi sonucunda Kırkkaşık kolye oluşturulmuştur.

Tarsus denilince akla gelen efsanelerden biri de hiç şüphesiz Şahmeran'dır. Adına bir sürü hikayeler yazılmış, dizi ve filmlere konu olmuş her evde tılsım olması için tabloları konulmuş şahmeran efsanesi de tezimizde yer bulmuş ve şahmeran tarak olarak ortaya çıkmıştır. Şaman kültürünün etkisi ile Orta Asya Türklerinin Yörükler ile Tarsus'a gelmeleri ile nazar ve kurşun dökme ritüelinin bileklikte can bulması sağlanmıştır. Erken Osmanlı dönemine gelindiğinde ise yöresel Tarsus bileziği gözlenmektedir. Model Tarsus burması olarak tasarlanmıştır.

Tarsus manevi açıdan önemli bir şehirdir. Bir çok dinin geçiş noktasıdır. İsa'nın havarilerinden St. Paul'un doğum yeri, Yedi uyurlar efsanesinin yaşandığı yer ve Hz. Danyal Peygamber'in ise kabrinin olduğu kutsal şehirlerden biridir. Hz. Danyal Peygamber'in sandukasında bulunan yüzük tasvir edilerek tasarlanmıştır. Yüzük ile Tarsus'un manevi önemini gelecek nesillere aktarmak amaçlanmıştır. Bu sembolün iki tarafında bulunan aslan figürü gücü, kudreti simgelemektedir.

Sonuç olarak, bu tezin temel amacı öncelikle Tarsus yöresinin tanıtılmasıdır. Çalışma boyunca yörenin coğrafi konumu ve tarihçesiyle giriş yapılırken, daha sonra bölgedeki antik dönemler, ritüeller, mitolojik efsaneler, mimari eserler, gelenek ve görenekler ile yörede geçmişten günümüze kadar kullanılan semboller üzerinden ele alınarak Tarsus'a özgü takı tasarımlarıyla birleştirilmiştir. Bu çalışma ile takıların yaşayan bir kültürel miras olduğunu ve kadim uygarlıklardan gelen sembollerin günlük yaşantıda, kullandıkları ve kullanırken de tarihe aslına koruyuculuk yapıp, bu simge ve ritüellerin geçmişten geleceğe aktarılması amacını taşımaktadır. Tarsus takıları gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Tezin son kısmında ise takıların tasarımı, üretimi ve kullanım aşamaları amaca hizmet edebilecek sanatsal ürün tasarlamak ve yansıtmak istediği düşünceleri kullanma yoluna gidilmiştir. Böylece takının bir süslenme aracı olmasının yanı sıra sembollerin sanat eseri gibi ifade biçimi olarak kullanılması amaçlanmıştır. Birbirinden farklı ve ihtiyaçlarla ortaya çıkan sanatsal tasarımlar bir fikri, bir düşünceyi, açık bir dil ile takılarda yorumlanmıştır.

REFERANSLAR

- Aslanapa, O. (1997). “Türk halı sanatının tarihi gelişmesi”, D. Ü. Arış Dergisi, 1 (3), s. 18-28.
- Balıkçı, B. (2020). Roma İmparatorluk dönemi’nde Kilikia bölgesindeki mozaiklerde personifikasyon, Ege Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Bardakçı, K. (2018). Anasay Dergisi, Süreli Dergisi, 2 (3), ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187, s. 117-128.
- Bayramov, K. (2019). “Akdeniz’de Persler”, Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, s. 39-43, Konyab.
- Belge, B. ve Aydınoglu, Ü. (2017). Bir planlama altlığı olarak; Roma dönemi Tarsus kenti mekânsal yapısına ilişkin değerlendirme, 12 (3).
- Dönmez, H. (2014). Arkeometri Sonuçları Toplantısı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 169, s. 83-92, Gaziantep.
- Ergün, R. (2020). Tarihi Tarsus Kirkkaşık Bedesteni’nin sürdürülebilirlik açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Teknik Üniversitesi.
- Genç, M. (2019). Tarihsel süreçte takı tasarımında kullanılan malzemelerin değişimi ve çağdaş uygulamalarda yeni alternatifler: seramik ve porselen, 4 (9), Kasım-Aralık/ s. 167-171.
- Güzel, E. (2017). “Tarihsel bir kişilik olarak VII. Kleopatra (milattan önce 69-30)”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Denizli.
- Kapar, S. (2009). Resimde sembolik imgelemi oluşturan psikolojik etkenler, Sanat Dergisi, Sayı: 15, s. 43-46.
- Kara, B. (2019). Mitoloji ve toplumsal cinsiyet: Şahmeran Miti, İstanbul Üniversitesi SBE, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karlıklı, Ş. (2004). Yaşayan Anadolu takıları. (Ç. Kamer, Ed.) Atasay Kuyumculuk A.Ş., İstanbul.

- Koç, İ. (2022). Eski Hitit Kralı Telipinu, dönemi ve fermanı, KAREFAD/ ÇAKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, 10 (1), 83-98, ISSN: 2141-9773.
- Kocaoğlu, M. (1995). Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı (1831-1841), Sayı: 6, s. 195-210.
- Koşay, H. Z. (1956). Etnografya müzesindeki Nazarlık, Muska ve Hamailer, Türk Etnografya Dergisi, Sayı 52, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara
- Mülayim, S. (1998). “Tanımsız figürlerin ikonografisi”, Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri.
- Ortak, M. (2010). Tarsus bölgesinde yer alan şahmeran efsanelerinde yer alan sembollerin yorumlanması, Mersin Üniversitesi SBE. Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Özgülner, N. (2007). Perge kazılarında bulunmuş takılar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Paydaş, K. (2012). “Emevîler ve Abbasiler döneminde önemli bir sugûr şehri Tarsus” 31(51), 165-200.
- Poş, A. (2008). “Arşiv belgelerine göre Tarsus’ta sosyo-kültürel yapı (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı), Uludağ Üniversitesi SBE, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Bursa.
- Şenel, A. (1995). İlkel topluluktan uygar topluma, Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Toluyağ, D. (2020). “Geçmişten günümüze heykel sanatında mitolojik imgeler”, İdil Dergisi, s. 267-282.
- Türe, A. (2006). Takının öyküsü dünya kuyumculuk tarihi 1, Goldaş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Uğuz, S. (2011). “I. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’in ilk yıllarına Tarsus (1876-1926)”, Atatürk Üniversitesi SBE., Doktora Tezi, Erzurum.
- Uğuz, S. (2016). Mersin limanında ticaret (1870-1912), Mustafa Kemal Üniversitesi SBE Dergisi, 13 (33), s. 334-363, Antakya.
- Uygulamalar”, Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), S.15, ss.103-125.
- Yalçın, (2016). Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (37), Aralık 2016, s. 492-504

Yeşil, Y. (2015). Muskanın tarihsel ve işlevsel açıdan değerlendirilmesi ve bu bağlamda Zeyneddin Baba örnekleme, s. 53.

Yılmaz, M. (2017). Tarihsel süreçte mücevher. (M. Yılmaz, Ed.), Gece kitaplığı, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1; <http://www.tarsus.gov.tr/nufus>

URL-2; (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarsus>)

URL-3; <http://www.tarsus.gov.tr/tarsus-tarihi>

[<https://www.lafsozluk.com/2009/04/tarsus-nerededir-nereye-baglidir-tarsus.html>]

[<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90567---0143.jpg>]

[<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/gezilecekyer/tarihi-tarsus-evleri>]

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/54/Kur%C5%9Fun_d%C3%B6kme_%28Dropping_lead_onto_one%27s_head%29.png]

[<https://pin.it/zShw2G0>]

[<https://yuvayayolculuk.com/sirius-ruhlarin-gunesidir.html>]

[http://idesanat.com/g_icerik.php?id=438&l=]

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a9/Antakya_Archaeology_Museum_Orpheus_and_beasts_mosaic_sept_2019_6017.jpg]

[<https://www.trthaber.com/foto-galeri/donuktas-roma-tapinagi-turizme-kazandirilmayibekliyor/35274.html>]

[http://www.egyptgiftshop.com/images/papyrus/paintings/cleopatra_large.jpg]

[<https://neredegezilir.com/tarsus-gezi-rehberi/>]

[<https://bigunyineyoldayiz.com/tarsus-gezi-rehberi/>]

[<https://www.altinrota.org/yazilar/mitolojiden-gunumuze-tarsus-adi-nereden-gelmektedir-origins-of-the-name-tarsus-from-mythology-to-the-present-day/156>]

[<https://mozartcultures.com/roma-devletinde-bir-donum-noktasi-cumhuriyetten-imparatorluga-imparator-augustus/>]

[<https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-10869/tarsus/>]

[<https://www.pervinkaplan.com/blog/tarsus-amerikan-koleji/522>]

[<https://twitter.com/alicumhurtaskin/status/1307944574061547520>]

[<https://www.facebook.com/1700297496859858/posts/2524263167796616/>]

[https://ru.pinterest.com/pin/476677941790130621/?amp_client_id=CLIENT_ID%28_%29&mweb_unauth_id=%7B%7Bdefault.session%7D%7D&from_amp_pin_page=true]
]

[<https://www.youtube.com/watch?v=Fid97XFgXhQ>]